

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการทบทวนวรรณกรรมนี้เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับหลักวิชาการ ข้อเสนอแนะ และระเบียบข้อบังคับต่างๆที่ใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน หรือเป็นแนวทางในการกำหนดคุณภาพของการดำเนินงานสถานเลี้ยงเด็ก ซึ่งแบ่งเป็น 4 องค์ประกอบตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ได้แก่

1. คุณภาพของผู้ดูแลเด็ก ขนาดของกลุ่ม และอัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็ก
2. การจัดกิจกรรมประจำวัน
3. ความร่วมมือระหว่างบ้านกับสถานเลี้ยงเด็ก
4. ลักษณะทางกายภาพของสถานเลี้ยงเด็ก และการดูแลด้านสุขภาพ

1. คุณภาพของผู้ดูแลเด็ก

เด็กวัยนี้เรียนรู้จากการมีประสบการณ์ตรง และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างสรรค์สภาวะแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็ก ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูที่บ้าน พ่อแม่จะเป็นผู้รับผิดชอบทำหน้าที่นี้ แต่ถ้าเด็กอยู่ในสถานเลี้ยงเด็ก ซึ่งช่วงเวลาส่วนใหญ่เป็นเวลาที่เด็กมีกิจกรรม ผู้ดูแลเด็กจะเป็นผู้รับผิดชอบแทน ผู้ดูแลเด็กจะเป็นทั้งผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กโดยตรง เป็นผู้คอยควบคุมปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็กให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เป็นตัวแบบ (Model) ที่ดีเพื่อให้เด็กได้เลียนแบบ รวมทั้งเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และเป็นผู้ชี้ให้เด็กรู้จักศักยภาพของตน และสามารถพัฒนาได้เหมาะสมตามศักยภาพที่มีอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณภาพของผู้ดูแลเด็กเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะกำหนดคุณภาพของบริการ(Travers & Ruopp, 1978, p.293-301) และคุณภาพนี้จะประเมินได้จากคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็ก

1.1 คุณสมบัติของผู้ดูแลเด็ก

สำหรับการศึกษานี้ได้สรุปตัวชี้วัดคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กที่สำคัญไว้สองด้านคือ ความรู้และประสบการณ์ กับทัศนคติและความพึงพอใจในงาน เพราะคุณสมบัตินี้จะส่งผลต่อความต่อเนื่องในการดูแลเด็ก (Consistency) ตามมาในภายหลัง อันจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็ก

1.1.1 ความรู้และประสบการณ์ คุณสมบัติข้อนี้เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้ดูแลเด็กสำหรับการทำงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบ หรืออีกนัยหนึ่งเชื่อว่าครูที่มีความรู้และมีประสบการณ์จะสามารถทำหน้าที่ได้ดีกว่าครูที่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ ความรู้ในที่นี้อาจจะพิจารณาได้ในสองแง่ แง่มุมหนึ่ง ความรู้หมายถึงความรู้ทั่วไปที่ได้จากการศึกษาตามระบบ ซึ่งประเมินจากจำนวนปีที่ศึกษา

เวลาที่จัดอาจจะทำในเวลา หรือนอกเวลา หรือในรูปแบบต่างๆ เช่นการประชุมร่วมกับผู้ปกครอง การประชุมประจำเดือนระหว่างเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

ควรจะมีการจัดประชุมเป็นระยะๆ นอกจากเพื่อเป็นการอบรมระหว่างประจำการแล้ว ยังช่วยให้บรรยากาศการทำงานเป็นกันเอง ผู้ดูแลเด็กจะได้รู้จักกันอย่างทั่วถึงและเปิดโอกาสให้ได้แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นของตน นอกจากนี้การประชุมยังจะช่วยให้เกิดความรู้สึกสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้มีโอกาสพูดคุย ปรีกษา และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ดูแลเด็กเกิดความมั่นใจในตนเอง มีโอกาสได้ประเมินตนเองว่ามีข้อดีข้อด้อยอย่างไร เป็นการช่วยให้ผู้ดูแลเด็กได้พัฒนาทักษะในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังจะเป็นการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง หรือสถานการณ์รับด้านต่างๆ ได้ด้วย

1.1.2 ทักษะและความพึงพอใจในงาน ปัจจุบันนี้เกี่ยวข้องกับคุณภาพของการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็กกลางวันเนื่องจากเชื่อว่าจะเป็นปัจจัยที่มีผลทำให้ผู้ดูแลเด็กทำงานอยู่ได้นาน การประเมินว่าผู้ดูแลเด็กมีทัศนคติต่องานอย่างไร มีความพึงพอใจในงานหรือไม่จึงเป็นเรื่องจำเป็นเนื่องจากลักษณะงานเป็นงานหนัก ต้องการความอดทนสูง ต้องเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะ มีอารมณ์มั่นคง ไม่แสดงอารมณ์กับเด็ก ต้องเป็นผู้ที่ไวต่อความรู้สึกและความต้องการของเด็ก สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเด็กและทางบ้าน มีความเมตตากรุณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กจะต้องเป็นผู้เสียสละอย่างมาก เพราะงานหนัก วัสดุอุปกรณ์มีจำกัด และได้ค่าตอบแทนในอัตราที่ต่ำมาก จากการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528, หน้า 23, 67 และ 105) พบว่าผู้ดูแลเด็กหรือครูตระหนักว่าตนเองจะต้องเป็นผู้มีเมตตาธรรมสูง และเป็นผู้คอยประคับประคองให้เด็กทำดี และต้องมีความอดทนมากด้วย

ผู้ดูแลเด็กควรได้รับการปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการในเด็กวัยนี้ และเห็นความสำคัญของการเลี้ยงดูที่จะสนับสนุนให้เด็กมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ เพื่อช่วยให้เขาได้มองเห็นความสำคัญของบทบาทผู้ดูแลเด็ก เพราะเชื่อว่าถ้าคนตระหนักในคุณค่าของตนเองจะทำให้คนมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง และต่องานที่ทำด้วย

นอกจากทัศนคติดังกล่าวข้างต้นแล้ว อาจจะมีปัจจัยอื่นๆ ที่อาจจะมีผลต่อความพึงพอใจในงาน ได้แก่

1. ความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ กล่าวคือการทำงานในสถานเลี้ยงเด็กอาจจะมีเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงเกิดขึ้นได้เสมอๆ เช่น อุบัติเหตุ เป็นต้น สาเหตุเนื่องจากอายุของเด็กเป็นกลุ่มที่อายุน้อยอย่างหนึ่ง สาเหตุอีกประการหนึ่งคือลักษณะของหลักสูตรที่ไม่สามารถกำหนดไว้เป็นรูปแบบ หรือกิจกรรมที่ตายตัวได้ อาจจะทำให้ผู้ดูแลเด็กไม่มั่นใจ และไร้ทิศทางในการทำงาน

2. ภาพพจน์ของสังคมที่มองผู้ดูแลเด็กว่าต่ำต้อย ไม่ใช่ครูที่แท้จริง

3. ความมั่นคงของงานอาชีพ เนื่องจากเป็นงานหนัก ต้องรับผิดชอบสูง แต่ได้รับค่าตอบแทนน้อย ส่วนใหญ่ผู้ดูแลเด็กมักจะทำงานนี้ชั่วคราวในระหว่างที่รองานอื่นที่ดีกว่า ทำให้รู้สึกว่าเป็นงานที่ไม่มั่นคง มีอัตราการเปลี่ยนงานสูง

4. ความคาดหวังมากเกินไป ผู้ดูแลเด็กมักจะได้รับการปลุกฝังว่าการดูแลเด็กวัยนี้สำคัญ แต่ถ้าเขารู้สึกว่าทำไม่ได้ตามที่คาดหวัง โดยไม่ได้พิจารณาให้ถ่องแท้ว่าเนื่องจากสาเหตุอะไร ก็อาจทำให้ท้อแท้หมดกำลังใจ

5. ผู้ดูแลเด็กมักจะมีความผูกพันทางอารมณ์กับเด็กมากเกินไป เมื่อเด็กย้ายออกไปจะรู้สึกเศร้าสร้อย คิดถึง

ในประเทศไทยปัญหาที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กในชนบท ของกรมพัฒนาชุมชน คือปัญหาการได้รับค่าตอบแทนในอัตราที่ต่ำมาก ในชนบทบางแห่งผู้ดูแลเด็ก จะต้องทำหน้าที่เกือบทุกอย่าง ตั้งแต่หน้าที่ของภารโรงไปจนถึงหน้าที่ผู้บริหาร แต่ได้รับเงินค่าตอบแทนเพียงเดือนละ 100 บาท ในบางแห่งโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ยากจน ศูนย์พัฒนาเด็กจะไม่สามารถจ่ายค่าตอบแทนให้ผู้ดูแลเด็กได้ด้วยตนเองเลย เพราะเก็บเงินจากผู้ปกครองไม่ได้ ส่วนปัญหาอื่นๆ ได้แก่ ขาดการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เพราะขาดบุคลากรที่ได้มาตรฐาน ทำให้การดำเนินงานยังไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร ผลจากการขาดความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจึงมักใช้การสอนหนังสือเด็กแทน การจับให้เด็กวัยนี้นั่งเรียนหนังสือก็กลายเป็นภาระที่หนักมากจนผู้ดูแลเด็กส่วนมากจะทนไม่ไหว หรือบางแห่งอาจจะเน้นหน้าที่กิจกรรมร้องรำทำหนัง

ผลที่ตามมาจากปัญหาดังต้นก็คือ ผู้ดูแลเด็กจะต้องเปลี่ยนบ่อยๆ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลเสียต่อพัฒนาการของเด็กในวัยนี้ได้ เพราะเด็กมักจะยึดติดผู้ใหญ่คนใดคนหนึ่งเพื่อช่วยให้เขาเกิดความมั่นคงทางจิตใจ จากการศึกษาในประเทศอังกฤษพบว่า เด็กที่ต้องเปลี่ยนคนเลี้ยงที่ใกล้ชิดเกินกว่าสองคนภายในอายุก่อน 5 ขวบ จะทำให้เด็กหวาดกลัว วิตกกังวล ขาดความมั่นคงทางจิตใจ (Insecure) และนอกจากนั้นยังพบว่าเด็กกลุ่มนี้ทำคะแนนทดสอบทางจิตวิทยาได้ต่ำกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มั่นคงกว่า ภาวะสภาพแวดล้อมที่ไม่มั่นคงอาจเกิดได้หลายลักษณะเช่น การเปลี่ยนงานของพ่อแม่ ภาวะสุขภาพของเด็กหรือของสมาชิกในครอบครัว หรือฐานะทางเศรษฐกิจ การมีสมาชิกใหม่ เป็นต้น ในขณะที่ผลการศึกษาในกลุ่มที่อยู่กับคนเลี้ยงเดิมเป็นระยะเวลานานพบว่าผู้ดูแลเด็กจะมีความสัมพันธ์แบบแม่กับลูก ในแง่ของความผูกพันทางอารมณ์ การพูดคุย และความรู้สึกรับผิดชอบในตัวเด็ก ซึ่งลักษณะนี้เชื่อว่าจะเป็นผลดีต่อพัฒนาการของเด็กในวัยนี้มากกว่า (Clarke-Stewart, 1982, p.109)

ประเด็นที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือจำนวนของผู้ดูแลเด็ก แต่การพิจารณาในประเด็นนี้จะต้องพิจารณาร่วมไปกับจำนวนเด็กด้วย ดังนั้นการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นนี้จึงครอบคลุมไปถึง การจัดกลุ่มเด็ก ซึ่งจะรวมถึงการแบ่งกลุ่มเด็ก ขนาดของกลุ่มและอัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็ก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2 การจัดกลุ่มเด็ก

การที่เด็กได้มีโอกาสเล่นรวมกันจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ มีพัฒนาการได้อย่างเต็มที่ เด็กจะได้ฝึกทักษะในการอยู่ร่วมกับคนอื่น เรียนรู้ที่จะแบ่งปัน รู้จักให้ความร่วมมือ รู้จักผูกมิตรกับคนอื่น และในขณะเดียวกันก็จะรู้จักการแข่งขันโดยไม่แสดงอาการก้าวร้าว เพราะระหว่างที่เล่นด้วยกันเพื่อนจะทำหน้าที่เป็นทั้งตัวแบบ (Model) เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรม (Behaviour modifier) เป็นผู้แนะนำ

(Tutor) ในขณะเดียวกันก็เป็นคู่แข่ง (Competitive partners) และเป็นผู้ให้ความร่วมมือในการเล่น (Cooperative playmates) ประสบการณ์เช่นนี้จะช่วยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น มีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้นตามวัย ได้เรียนรู้ทักษะของพัฒนาการทางสังคม สามารถปรับตัวได้ดีเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาหรือเมื่อต้องเข้ากับเพื่อนกลุ่มใหม่ เด็กจะสามารถประยุกต์ทักษะดังกล่าวไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ดี

สถานเลี้ยงเด็กและผู้ดูแลเด็กเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดสิ่งแวดล้อมดังกล่าวให้กับเด็ก เพื่อเอื้ออำนวยให้เด็กได้มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) อย่างมีคุณภาพกับเด็กคนอื่น ๆ การที่จะเอื้อให้เกิดบรรยากาศเช่นนั้นได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ต่อไปนี้

1.2.1 การแบ่งกลุ่ม โดยปกติแล้วการแบ่งกลุ่มเด็กในสถานเลี้ยงเด็กจะพิจารณาอยู่สองปัจจัย คือ เพศ และอายุ สำหรับปัจจัยด้านเพศ สถานเลี้ยงเด็กส่วนใหญ่มักจะรับเด็กคละกันทั้งสองเพศ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการปรับตัวจากการที่ได้เห็นความแตกต่างของทั้งสองเพศ ปกติเด็กหญิงมักจะมีความเป็นตัวของตัวเองและช่วยเหลือตัวเองได้มากกว่า มีความรับผิดชอบต่อกลุ่มสูงกว่าเด็กชาย และไม่ค่อยก้าวร้าวเท่าเด็กชายที่อายุเท่า ๆ กัน (Clarke-Stewart, 1982, p.93)

สำหรับปัจจัยด้านอายุ จะมีแนวคิดแตกต่างกัน กล่าวคือ ระเบียบข้อบังคับของหลายประเทศ มักจะกำหนดให้แบ่งกลุ่มเด็กตามกลุ่มอายุที่ใกล้เคียงกัน ด้วยถือว่าเด็กวัยใกล้เคียงกันน่าจะมีพัฒนาการและความพร้อมทางด้านร่างกายและสติปัญญาใกล้เคียงกันซึ่งจะทำให้สะดวกต่อการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ผลดีอีกประการหนึ่งจะเป็นการช่วยป้องกันเด็กเล็กจากเด็กโตกว่าที่อาจจะมียุติกรรมก้าวร้าวได้ แต่การจัดกลุ่มเด็กตามอายุนี้อาจจะไม่เหมาะสมสำหรับบางสถานการณ์ เช่นในกลุ่มที่รับเลี้ยงเด็กตามบ้าน (Family day care) ซึ่งมีเด็กจำนวนน้อยจนไม่สามารถแบ่งกลุ่มอายุได้ และอายุของเด็กก็ไม่แตกต่างกันมากนัก อีกประการหนึ่งสถานที่ที่มักจะคับแคบจนไม่สามารถแบ่งพื้นที่เป็นกลุ่มย่อยเล็ก ๆ ได้ ลักษณะการจัดกลุ่มคละอายุเช่นนี้อาจจะเกิดผลดีเพราะจะมีสภาพคล้ายกับการดูแลในครอบครัวปกติ มีบรรยากาศคล้ายบ้าน จะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ในบทบาทที่แตกต่างกัน คือได้แสดงบทบาทเป็นทั้งพี่และน้อง ซึ่งมักจะพบว่าเด็กกลุ่มนี้จะมีพัฒนาการทางสังคมเร็ว ปรับตัวได้เร็ว มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้มากกว่าและซับซ้อนกว่า เด็กจะรู้จักให้ความร่วมมือกับกลุ่มและความยืดหยุ่นมากกว่า จากการวิจัยพบว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ ทำคะแนนทดสอบด้านสังคมและสติปัญญาได้สูงกว่าเด็กที่เลี้ยงในกลุ่มอายุใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นเด็กเล็กที่อยู่ในกลุ่มเด็กที่โตกว่า แต่แนะนำว่ากลุ่มที่คละนั้นไม่ควรจะให้ช่วงอายุกว้างเกินไป กล่าวคืออายุไม่ควรแตกต่างกันเกินกว่า 2-3 ปี (Clarke-Stewart, 1982, p.94)

1.2.2 ขนาดของกลุ่ม ขนาดของกลุ่มเป็นปัจจัยที่พบว่ามีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้าน และปัจจัยนี้ควรจะพิจารณาควบคู่ไปกับอัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็กด้วย เพราะปัจจัยทั้งสองนี้จะเป็นตัวชี้ว่าเด็กจะได้รับการดูแลปกป้องให้ได้รับความปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเพียงใด หรืออีกนัยหนึ่งคือ คุณภาพของการดูแลนั่นเอง นอกจากนี้ปัจจัยดังกล่าวจะเป็นตัวชี้การะรับผิดชอบของผู้ดูแลเด็ก และสามารถเป็นตัวกำหนดราคาต้นทุนของการบริการด้วย (Travers & Ruopp, 1978, p.279)

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า กลุ่มขนาดเล็ก และอัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็กที่เหมาะสมจะเป็นตัวชี้วัดคุณภาพในการเลี้ยงดูเด็กวัยต่ำกว่า 6 ปีได้ดีที่สุด เพราะการเรียนรู้ในวัยนี้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก และเด็กกับผู้ใหญ่ ในกลุ่มขนาดเล็ก พบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก และเด็กกับผู้ใหญ่มิมากกว่าในกลุ่มที่มีขนาดใหญ่กว่า และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า

ดังนั้นในบางประเทศจึงมีข้อบังคับในการกำหนดขนาดของกลุ่มเด็กในสถานเลี้ยงเด็กกลางวันไว้อย่างชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่จะแบ่งตามกลุ่มอายุ ในที่นี้ได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการเปรียบเทียบมีดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ

ที่มา/ประเทศ	จำนวนเด็กที่มากที่สุดในแต่ละกลุ่มอายุ		
	ต่ำกว่า 18 ค.	18-36 ค.	3-5 ปี
Child Welfare League of America	12	12-15	15-20
Canadian Council On Social Development	12	15	18-24
ญี่ปุ่น*	30	40	
New Zealand Child Care Centre Regulation	จำนวนเด็กทั้งหมดทุกกลุ่มอายุในสถานเลี้ยงเด็ก รวมกันต้องไม่เกิน 36 คน ถ้าเกินจะต้องขอใบอนุญาตใหม่		
ศูนย์ฟอรัสเบอร์กส มินนี ซึ่งเป็น ลักษณะศูนย์พัฒนาเด็กที่มีอยู่ทั่วไป ในประเทศสวีเดน*	8	10	12-15 (จำนวนเด็กทุกกลุ่มอายุรวมกันไม่เกิน 48 คน)
อังกฤษ*	แต่ละห้องมีเด็กไม่เกิน 20 คน		

(* อ้างใน ปานตา ใช้เทียมวงศ์, 2534)

ความสำคัญของขนาดของกลุ่มอยู่ที่ว่าตัวชี้นี้จะสะท้อนขนาดของสถานเลี้ยงเด็ก นักวิชาการด้านนี้มีความคิดเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า ขนาดของสถานเลี้ยงเด็กจะแปรผกผันกับคุณภาพของบริการ สถานเลี้ยงเด็กที่มีขนาดใหญ่จะควบคุมคุณภาพได้ยาก ดังนั้นจึงเป็นข้อสรุปที่ชัดเจนว่า ถ้าต้องการรักษาคุณภาพของการดูแลเด็กแล้ว การตั้งสถานเลี้ยงเด็กเพิ่มน่าจะเป็นวิธีที่ดีกว่าการเพิ่มจำนวนหรือเพิ่มขนาดของสถานบริการ อย่างไรก็ตามปัจจัยนี้ก็ต้องพิจารณาร่วมกับอัตราส่วนของ

เด็กต่อผู้ดูแลเด็กด้วย ซึ่งจะได้อธิบายเหตุผลและรายละเอียดต่อไป (Endsley & Bradbard, 1981, p.91-118)

1.2.3 อัตราส่วนเด็กต่อผู้ดูแลเด็ก อัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็ก จะเป็นตัวชี้ถึงคุณภาพของปฏิสัมพันธ์และคุณภาพของการดูแล เด็กอายุยิ่งน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยต่ำกว่า 3 ขวบยิ่งต้องการอัตราส่วนนี้ค่อนข้างต่ำ เพราะเด็กวัยนี้ต้องการการดูแลเอาใจใส่และการช่วยเหลืออย่างมาก ต้องการเวลาสำหรับป้อนอาหาร เปลี่ยนเสื้อผ้า นอกเหนือจากความต้องการเอาใจใส่ทั่วไป นอกจากนี้การกระตุ้นเพื่อส่งเสริมให้มีพัฒนาการก็ต้องกระทำอย่างเหมาะสมทั้งเวลาและวิธีการ ถ้ามากหรือน้อยเกินไป หรือทำในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมก็อาจจะก่อให้เกิดผลเสียได้

อัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็กที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติสำหรับแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐบาลกลางได้กำหนดอัตราส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลเด็กไว้ดังนี้ เด็กอายุต่ำกว่า 6 สัปดาห์ 1:1 อายุ 6 สัปดาห์-3 ปี 4:1 และอายุ 4-6 ปี อัตราส่วนเป็น 5:1 แต่ในทางปฏิบัติแล้ว อัตราส่วนนี้จะสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ประมาณ 2-3 เท่า (Endsley & Bradbard, 1981, p.105-107)

ในประเทศนิวซีแลนด์ได้กำหนดอัตราส่วนนี้สำหรับสถานเลี้ยงเด็กที่เปิดทำการเกินวันละ 4 ชั่วโมงไว้ดังนี้ อายุต่ำกว่า 1 ปี 3:1 หรือ 2:1 อายุ 1-2 1/2 ปี อัตราส่วนเป็น 5:1 หรือ 3:1 และอายุ 2 1/2-5 ปี อัตราส่วนเป็น 8:1 หรือ 4:1 ซึ่งอัตราส่วนหลังจะใช้ในกรณีที่ผู้ดูแลเด็กเพียงคนเดียวในสถานเลี้ยงเด็กนั้น (Advisory Committee on Child Care Centres, 1981, p.45-47) ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกับข้อเสนอแนะของนักวิชาการ ที่เสนอให้อัตราส่วนในกลุ่มอายุ 0-2 ปี เป็น 3:1 กลุ่มอายุ 2-3 ปีเป็น 4:1 และกลุ่มอายุ 3-6 ปี เป็น 8:1 (Clarke-Stewart, 1982, p.127)

ในประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสวัสดิการเด็ก โดยกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดูแลเด็กที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน(ต่ำกว่า 6 ขวบ) โดยกำหนดให้อัตราส่วนเด็กในวัยต่างๆต่อครูไว้ดังนี้ อายุระหว่าง 3-4 ขวบอัตราส่วนเป็น 20:1 อายุ 4 ขวบขึ้นไปอัตราส่วนเป็น 30:1 นอกจากครูหรือผู้ดูแลเด็กแล้ว สถานเลี้ยงเด็กจะต้องมีพยาบาลประจำอย่างน้อยที่สุดแห่งละ 2 คน และจะต้องมีแพทย์มาดูแลเฉพาะบางเวลาด้วย (ปานตา ไขเทียนวงศ์, 2534, หน้า 84-85)

อัตราส่วนนี้สำหรับประเทศสวีเดนกำหนดดังนี้ กลุ่มเด็กวัยทารกผู้ดูแลเด็กจะต้องเป็นพยาบาล อัตราส่วนเด็กต่อผู้ดูแลเป็น 4:1 ในเด็กที่อายุ 2 ขวบขึ้นไปผู้ดูแลจะเป็นครูที่ได้รับการฝึกจากวิทยาลัยอย่างน้อย 2 ปี โดยมีอัตราส่วนเด็กต่อครูกำหนดไว้สำหรับแต่ละกลุ่มอายุดังนี้ เด็ก 2-3 ขวบอัตราส่วน 5:1 เด็ก 3-5 ขวบ อัตราส่วน 6-8:1 และเด็ก 5-7 ขวบอัตราส่วน 9-10:1 (ปานตา ไขเทียนวงศ์, 2534, หน้า 194)

ในประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายระบุอัตราส่วนนี้สำหรับเด็กวัยต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน มีเพียงระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดไว้ว่า สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาให้มีนักเรียนห้องละ 25 คนต่อครู 1 คน ถ้ามีนักเรียนเกิน 25 คนแต่ไม่เกิน 35 คนจะต้องมีพี่เลี้ยงอีก 1

คน (มสธ., 2528 หน้า 374) แต่อย่างไรก็ตามนักวิชาการได้ให้ข้อเสนอแนะว่าสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 2 ขวบจะต้องมีพี่เลี้ยง 1 คนต่อเด็ก 5 คนเป็นอย่างน้อย (มสธ., 2528, หน้า 122)

จากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าคุณภาพของสถานเลี้ยงเด็กจะต้องพิจารณาทั้งปัจจัยขนาดของกลุ่ม และปัจจัยอัตราส่วนเด็กต่อครูหรือผู้ดูแลเด็กไปพร้อมๆกัน ซึ่งสามารถอธิบายเหตุผลได้จากผลการวิจัยดังนี้ เมื่อขนาดของกลุ่มใหญ่ขึ้น แม้ว่าอัตราส่วนจะคงเดิมเช่น กลุ่มเด็ก 12 คนต่อผู้ดูแลเด็ก 2 คน กับกลุ่มเด็ก 24 คนต่อผู้ดูแลและเด็ก 4 คน ดูเผินๆอัตราส่วนของสองกลุ่มนี้ไม่แตกต่างกัน ค่าใช้จ่ายไม่แตกต่างกัน แต่คุณภาพของการดูแลจะแตกต่างกัน เนื่องจากอัตราส่วนนี้จะแปรเปลี่ยนไปตามกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นกิจกรรมรวมกลุ่มใหญ่มาก เช่น กิจกรรมวงกลม กิจกรรมสนาม เป็นต้น ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริงๆในสองกลุ่มนี้จะไม่เหมือนกัน เพราะผู้ดูแลเด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กได้ทีละคนเท่านั้น และโดยธรรมชาติผู้ดูแลเด็กมักจะเลือกมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กตามความชอบของตนเอง (Psychological interaction) ทำให้อัตราส่วนจริงในทางปฏิบัติ (Biological ratio) ไม่เป็นไปตามอัตราส่วนที่คำนวณไว้ (Calculated ratio) โดยมากเด็กที่เจียบ ขี้อาย มักจะถูกลืม ถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับความสนใจ และไม่ได้รับการกระตุ้นเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังพบว่าเมื่อขนาดของกลุ่มใหญ่ขึ้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้ใหญ่จะเพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กจะลดลง (Advisory Committee on Child Care Centres, 1981, p.45; Travers & Ruopp, 1978)

2. การจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็ก

การจัดกิจกรรมประจำวันจะเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ ได้มีพัฒนาการตามแนวทางที่กำหนด แม้ว่าวัตถุประสงค์ของการดูแลเด็กจะขึ้นอยู่กับนโยบายของสถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่ง และขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมแต่ละสังคม แต่โดยทั่วไปแล้วการเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้มักจะมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักเคารพตนเอง และเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งเป็นการวางรากฐานของความเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี เป้าหมายอื่นๆได้แก่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาทักษะในการแก้ไขปัญหา สอนให้เด็กรู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น เป้าหมายทั้งหมดนี้จะประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้การมีแผนการจัดกิจกรรมจะช่วยกระตุ้นให้ผู้ดูแลเด็กมีความกระตือรือร้นที่จะทำงาน ทำให้การดูแลเด็กไม่น่าเบื่อ

หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน ประการแรกคือจะต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการของเด็ก เด็กวัยนี้จะมีสมาธิ และความสนใจในช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น กิจกรรมที่ต้องใช้สมาธิมากสำหรับเด็ก 3-4 ขวบ ไม่ควรจะนานเกิน 10-15 นาที สำหรับกิจกรรมกลางแจ้ง และกิจกรรมศิลปะอาจจะใช้เวลาประมาณ 40-60 นาทีได้ (เขาวพา เดชะคุปต์, 2528, หน้า 340)

หลักการอีกประการหนึ่งคือ ตารางกิจกรรมประจำวันควรจะต้องมีสมดุลของกิจกรรมลักษณะต่างๆ ดังนี้ กิจกรรมในร่มกับกิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมที่เล่นเป็นกลุ่มกับกิจกรรมเดี่ยว กิจกรรมที่เด็กเลือกเองกับกิจกรรมที่ครูเป็นคนนำ กิจกรรมเจียบเช่นอ่านหนังสือ เล่นภาพตัดต่อ (Jigsaw) กับกิจกรรมที่ต้องใช้เสียงหรือใช้พลังงานมาก เป็นต้น

ส่วนประกอบในการจัดกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็กในสถานเลี้ยงเด็กกลางวัน มี 3 ส่วนได้แก่ ตารางกิจกรรม (Schedule) ซึ่งกำหนดไว้คร่าว ๆ ว่า กิจกรรมอะไรจะเกิดในเวลาไหนบ้าง ส่วนประกอบที่สองคือ หลักสูตรหรือหัวข้อการสอน (Theme) ซึ่งจะบอกทิศทางของเนื้อหาที่เด็กควรจะรู้ และส่วนประกอบสุดท้ายคือการจัดมุมเล่น ซึ่งเป็นเครื่องมือ(Tools) ที่จะถ่ายทอดเนื้อหาของหลักสูตร หรือเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาจากการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ

2.1 ตารางกิจกรรม

ตารางกิจกรรมนั้นจะกำหนดคร่าว ๆ ไว้ว่าในวันหนึ่งๆเด็กควรจะได้อะไรบ้าง และทำในเวลาใด การมีตารางกิจกรรมจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบว่าจะเวลาใดเด็กควรจะได้รับการทำอะไร ซึ่งจะเป็นกำหนดการที่วางไว้พอให้เป็นแนวทางเท่านั้น ไม่ใช่แผนตายตัวที่ต้องทำตามทุกหน้าที่แท้ที่จริงแล้วผู้ดูแลเด็กต้องเตรียมพร้อมให้มีการยืดหยุ่นได้บ้างตามความเหมาะสม และตามสถานการณ์ เพราะผู้ดูแลเด็กจะต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าตลอดเวลา สำหรับผู้ดูแลเด็กตารางกิจกรรมจะเป็นเพียงแนวทางของกิจกรรมในรอบวันเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้มีกิจกรรมครบทุกด้าน

สำหรับเด็กการมีตารางกิจกรรมประจำวันจะทำให้เด็กรับรู้ว่าจะมีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้นหลังจากกิจกรรมนี้เสร็จสิ้นแล้ว และในการทำกิจกรรมต่างๆ เขาจะถูกคาดหวังพฤติกรรมอย่างไรบ้าง ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้จะเอื้อให้เด็กมีความมั่นใจ เกิดความมั่นคงในอารมณ์ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาขั้นต่อไป (Decker & Decker, 1984, p.95; Boguslawski, 1975, p.56)

ตารางกิจกรรมจะเป็นตารางที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ เพื่อบอกกิจกรรมประจำ (Routine) ในแต่ละวันเท่านั้น แต่ไม่ได้บอกถึงคุณภาพของกิจกรรม ว่าผู้ดูแลเด็กจะสอนอะไรสอนอย่างไร ดังนั้นตารางกิจกรรมนี้ต้องพิจารณาควบคู่ไปกับเนื้อหาที่จะสอนหรือหลักสูตร (Theme) และรายละเอียดในการจัดกิจกรรมในมุมเล่นต่างๆ ด้วย

2.2 เนื้อหาหรือหลักสูตร

เนื้อหาหรือหลักสูตรเป็นขอบเขตของเนื้อหาที่กำหนดไว้ว่า เด็กควรจะได้อะไรบ้างจึงจะเหมาะสมและสอดคล้องกับทิศทางของการอบรมเลี้ยงดูที่ตั้งไว้ เช่นว่าต้องปลูกฝังลักษณะนิสัยอะไรให้กับเด็ก ต้องการให้เขามีลักษณะนิสัยอย่างไรเมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ เนื้อหาหรือหลักสูตรนี้จะถูกแปลออกมาเป็นกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้เขาได้พัฒนาไปพร้อมกันทุกๆด้าน และเพื่อให้กิจกรรมในแต่ละวันมีความหลากหลาย สอดคล้องและครบถ้วนที่จะให้เด็กได้เรียนรู้ เด็กจะรู้สึกตื่นตาตื่นใจและถูกกระตุ้นให้สนใจใคร่เรียนรู้อยู่เสมอ

หลักการในการกำหนดเนื้อหาหรือหลักสูตรจะขึ้นกับนโยบายของสถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่ง บางแห่งอาจจะใช้แนวคิดหรือทฤษฎีหลักอันใดอันหนึ่งมาเป็นแนวทางในการวางหลักสูตร บางแห่งอาจจะจัดให้เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปหาสิ่งที่อยู่ไกลตัว เป็นต้น แต่หลักการที่สำคัญประการหนึ่งคือ หลักสูตรต้องเหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก และอีกประการหนึ่งคือต้องจัดกิจกรรมให้มีลักษณะบูรณาการเพื่อให้เด็กได้พัฒนาทุกๆด้าน ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการให้เด็กได้เรียน

รู้สิ่งที่อยู่รอบตัวเขาให้มากที่สุด หัวข้อแรกและเป็นสิ่งที่ใกล้ที่สุดก็คือตัวเขาเอง ดังนั้นผู้ดูแลเด็กอาจจะจัดสอนในหัวข้อ “การส่งเสริมให้เด็กเห็นคุณค่าของตนเอง” เพื่อให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง ในขั้นต่อมาผู้ดูแลเด็กจะต้องถามตัวเองว่า จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในหัวข้อนี้ได้อย่างไร

ในขั้นแรกจะต้องพิจารณาก่อนว่าระดับพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างไร หรือเด็กที่จะสอนนั้นอายุเท่าใด ถ้าเป็นเด็กเล็กมาก เด็กยังไม่สามารถเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าของตนเองซึ่งเป็นนามธรรมอยู่มาก อาจจะต้องเริ่มต้นจากให้รู้จักตัวฉัน แล้วจึงค่อยๆ เพิ่มเนื้อหาที่มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นตามระดับพัฒนาการของเด็ก

ในขั้นต่อมาผู้ดูแลเด็กจะต้องประยุกต์หลักการที่สองมาใช้ หลักการที่ว่านี่คือการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการ นั่นคือจะต้องจัดให้เด็กได้มีกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้เขาได้เรียนรู้ในหัวข้อนี้ เช่นถ้าจะสอนให้เด็กเล็กรู้จัก “ตัวฉัน” อาจจะเริ่มจากการสอนให้รู้ว่าอวัยวะของคนเรามีอะไรบ้าง เรียกชื่ออย่างไร ใช้ทำหน้าที่อะไร จัดให้มีกิจกรรมวาดภาพ ระบายสีรูปคน จัดให้มีกระจกเงาสำหรับส่องได้ทั้งตัว เพื่อให้เด็กได้เห็นภาพตัวเองในกระจกเงา จัดหาหนังสือเกี่ยวกับเรื่องตัวฉัน ครอบครัวของฉัน หรือสอนเรียกชื่ออวัยวะต่างๆ จัดกิจกรรมร้องเพลงและเล่นเกมเกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นต้น จะเห็นว่าเนื้อหาที่สอนจะยากง่ายเพียงใดขึ้นกับวัยของเด็กเป็นสำคัญ และเนื้อหาหรือหลักสูตรที่จะสอนจะสะท้อนออกมาเป็นกิจกรรมและอุปกรณ์ของเล่นที่ต้องจัดเตรียมไว้ในมุมเล่นต่างๆ ไว้ให้เด็กได้เลือกเล่นโดยอิสระ เพื่อให้กิจกรรมมีความหลากหลาย และมีสมดุลย์

2.3 การจัดมุมเล่น

เป็นที่ยอมรับว่าเด็กวัยนี้เรียนรู้โดยการเล่น ดังนั้นห้องเรียนจึงต้องจัดให้มีลักษณะเป็นห้องเล่น ซึ่งถือเป็นหลักการข้อที่หนึ่ง หลักการข้อสองคือ เด็กจะต้องมีโอกาสดูเลือกเล่นด้วยตนเองอย่างเสรี และเขาควรจะได้มีโอกาสเล่นจนกว่าเขาจะพอใจกับผลงานของตนเอง ลักษณะนี้แสดงว่าเด็กได้รับการยอมรับในฐานะที่เขาเป็นบุคคลหนึ่ง การที่เด็กทุกคนจะสามารถเลือกมุมเล่นได้ อย่างเสรีนั้นหมายความว่า มุมเล่นและอุปกรณ์การเล่นในมุมต่างๆ ต้องมีจำนวนเหมาะสมกับจำนวนเด็ก ซึ่งเป็นหลักการข้อที่สาม

ประเด็นอื่นๆ ที่ควรคำนึงถึงเกี่ยวกับการจัดมุมเล่น ได้แก่ มุมเล่นต่างๆ ควรมีลักษณะเชิญชวน อุปกรณ์ของเล่นวางไว้เรียบร้อย สะดุดตา และอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ได้ อุปกรณ์จะต้องเก็บให้เข้าที่ ของที่ควรจะใช้ในมุมใดก็ควรอยู่ในมุมนั้น แต่ก็สามารถปรับเปลี่ยนให้ใช้ได้ ในหลายๆ โอกาส และในหลายๆ มุมเล่นที่ต่างกัน ได้ เด็กก็จะได้รับทราบว่าคุณสมบัติที่เขาต้องการควรอยู่ที่ใด เมื่อเล่นเสร็จแล้วควรเก็บไว้ที่ใด อุปกรณ์จะต้องวางในที่ที่มองเห็นและหยิบใช้ได้ง่าย เชิญชวนให้หยิบ เช่นหนังสือ ควรจะต้องวางไว้ให้เห็นหน้าปก รูปภาพตัดต่อ (Jigsaw) ควรจะอยู่ในสภาพที่ต่อเป็นภาพที่สมบูรณ์แล้ว แทนที่จะวางกองสุมไว้ นอกจากนี้อุปกรณ์จะต้องเก็บในระดับที่เด็กจะเลือกหยิบและเก็บคืนเองได้โดยง่าย บรรยากาศเช่นนี้จะเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ที่จะควบคุมตนเอง ซึ่งต่อไปจะพัฒนาไปเป็นผู้มีวินัยในตนเอง และสามารถรับผิดชอบตนเองต่อไป นอกจากนี้การจัดสิ่งแวดล้อมเช่นนี้จะเป็ผลดีต่อครูด้วย แทนที่ครูจะใช้เวลาสำหรับควบคุมให้เด็กทำตามกฎ

หรือทำโทษเล็กน้อยแต่ครูจะได้มีเวลาคิด มีเวลาพูดคุยกับเด็กเพื่อให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด (Somerset, 1976, p.25)

นอกจากนี้ครูจะต้องคำนึงถึงขนาดของอุปกรณ์ที่ใช้ในมุมเล่นด้วย อุปกรณ์ควรมีขนาดเหมาะสม เพื่อให้เด็กรู้สึกว่าเขาสามารถควบคุมการใช้อุปกรณ์ได้ด้วยตนเอง เพราะถ้าอุปกรณ์ชิ้นใหญ่เกินไป เด็กจะรู้สึกว่าเขาไม่สามารถควบคุมมันได้ หรือถ้าอุปกรณ์นั้นเล่นยากเกินไปก็จะทำให้เขาท้อแท้ไม่อยากเล่น ในทางตรงกันข้ามถ้าอุปกรณ์เล็กเกินไป หรือง่ายเกินไปก็จะทำให้น่าเบื่อ ไม่ท้าทาย อีกประเด็นหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงก็คือการจัดมุมเล่นจะต้องคำนึงถึงสถานที่เด็กจะเคลื่อนย้ายจากมุมเล่นหนึ่งไปยังมุมเล่นอื่นๆ ได้อย่างสะดวก และเอื้ออำนวยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนเล่นได้ตลอดเวลา นอกจากนี้จะต้องพิจารณาความเหมาะสมด้วยว่าควรจัดมุมใดไว้ใกล้กัน หรือห่างกัน เช่น มุมอ่านหนังสือและมุมภาพตัดต่อควรอยู่ใกล้ๆ กัน เพราะเป็นกิจกรรมเงียบ ในขณะที่เล่นเด็กจะต้องใช้สมาธิมาก และมุมเหล่านี้ควรอยู่ห่างจากมุมไม้บล็อกหรือมุมบ้าน หรือมุมดนตรี เพราะเป็นกิจกรรมที่เด็กต้องพูดคุยกัน ต้องส่งเสียงดัง เป็นต้น

โดยปกติแล้วสถานเลี้ยงเด็กมักจะจัดมุมไว้ประมาณ 6-7 มุม เพื่อให้เด็กได้เลือกเล่น ในที่นี้ได้เสนอการจัดมุมเล่นและอุปกรณ์การเล่นที่ควรจัดสำหรับแต่ละมุมไว้ ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องปรับเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาในช่วงนั้นๆ หรือบางครั้งถ้ามีอุปกรณ์ที่ใช้ประโยชน์ได้คล้ายๆ กัน อาจจะผลิตเปลี่ยนนำมาใช้ในมุมเล่นต่างๆ ได้ เพื่อให้เกิดความรู้สึกแปลกใหม่และท้าทายสำหรับเด็ก บ่อยครั้งที่พบว่าของเล่นชิ้นเดิมที่พ้นจากสายตาไปสักช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อเด็กได้เห็นใหม่อีกก็จะกลายเป็นของใหม่ที่สนใจสำหรับเขาได้ ตัวอย่างการจัดมุมเล่นได้แก่

2.3.1 มุมไม้บล็อก การเล่นบล็อกจะช่วยให้เด็กรู้จักช่วยกันทำงานและจะส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมในเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนได้ดีมาก ทั้งยังช่วยให้เด็กได้เข้าใจแนวคิดของน้ำหนัก รูปทรง การนับ ได้รู้จักความสมดุล และการออกแบบสิ่งที่ต้องการสร้าง นอกจากนี้เด็กจะได้มีโอกาสระบายอารมณ์ก้าวร้าวในรูปของการทำลาย ซึ่งเป็นทางออกที่แสดงให้เห็นว่าตนเองมีอำนาจที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมได้วิธีหนึ่ง

อุปกรณ์การเล่นสำหรับมุมนี้ได้แก่ บล็อกขนาดต่างๆ บล็อกอาจจะทำด้วยวัสดุชนิดใดก็ได้เช่น ทำด้วยไม้ กระดาษ หรือพลาสติก รวมทั้งอุปกรณ์ของเล่นจำพวกตัวต่อชนิดต่างๆ ที่เด็กสามารถนำมาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ได้ตามจินตนาการของเขา เช่น ต่อหุ่นยนต์จากไม้หนีบผ้า รวมถึงลูกปัดและเชือกสำหรับร้อย เป็นต้น

2.3.2 มุมดนตรี จะช่วยให้เด็กได้แสดงความสุขสนุกสนาน จากการที่ได้หัวเราะ ตะโกน และการเคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะ ดนตรีจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาดีขึ้น เด็กจะได้ฝึกหัดฟัง หัดแยกเสียง รู้จักความหมายของคำใหม่ๆ จากเพลง ถ้ามีการแปลงเพลงเด็กจะรู้จักใช้คำใหม่ จะเป็นการเพิ่มพูนทักษะของการสื่อสาร และเป็นการวางรากฐานของการอ่านด้วย เพราะก่อนที่จะอ่านได้เด็กจะต้องรู้จักแยกเสียง และรู้จักจังหวะของการออกเสียง นอกจากนี้ดนตรียังจะช่วยให้เด็กได้แสดงออกถึงอารมณ์ และความนึกคิดของตน จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาภาพพจน์ของตนเอง อีกทั้งเป็นการปลูกฝังสุนทรียภาพด้วย

นอกจากนี้กิจกรรมในมุมนี้อาจจะเป็นการฟังเสียงชนิดต่างๆ ฝึกหัดแยกเสียง เสียง เสียง หรือแปลงเพลง เคลื่อนไหวหรือแสดงทำให้เข้ากับจังหวะ หรือเล่นดนตรีเป็นกลุ่ม

2.3.3 มุมสำหรับกิจกรรมเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ เด็กจะพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ จากการฝึกฝน การออกกำลังกาย ดังนั้นเด็กจึงต้องการพื้นที่สำหรับ คลาน กระโดด ปีนป่าย ส่วนมากกิจกรรมพวกนี้มักจะเป็นกิจกรรมเล่นในสนามกลางแจ้ง แต่บางครั้งอาจจะจัดกิจกรรมเช่นเดียวกันนี้ในมุมนั่งเล่นแทนกิจกรรมสนามในวันที่อากาศไม่ดี เด็กๆ ออกไปเล่นสนามไม่ได้ อุปกรณ์ที่ใช้ในมุมนี้นี้คล้ายกับอุปกรณ์ที่ใช้ในสนามเด็กเล่น

2.3.4 มุมบ้านหรือมุมนั่งเล่นบทบาทสมมติ กิจกรรมในมุมนี้นี้จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทางด้านสติปัญญาไปพร้อมกับด้านอารมณ์ การที่ได้เล่นสมมติตัวเองในบทบาทนั้นบทบาทนี้จะทำให้เด็กเข้าใจบทบาทของผู้อื่น เข้าใจโลกที่กว้างขึ้น นอกจากนี้เด็กจะได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์เพราะเป็นกิจกรรมที่ผู้ดูแลเด็กมีบทบาทในการกำหนดน้อยมาก ในขณะที่เดียวกันเด็กจะได้มีพัฒนาการด้านภาษา และทักษะการเล่นร่วมกับผู้อื่น เพราะขณะที่เล่นเด็กจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นตลอดเวลา

อุปกรณ์ที่ควรจัดไว้ในมุมนี้นี้ ได้แก่ หม้อข้าวหม้อแกง ตุ๊กตา เสื้อผ้า รองเท้า ของใช้ที่ใช้แล้วของผู้ใหญ่ โต๊ะแต่งตัว กระเป๋าขนาดสองข้างตัว โทรศัพท์ ชุดเครื่องใช้อาชีพต่างๆ เช่น หูฟังของหมอ เครื่องมือของช่างไม้ เครื่องเป่าลม รถ เครื่องบินชนิดต่างๆ เป็นต้น

2.3.5 มุมภาษา พัฒนาด้านการภาษาเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน และเป็นทักษะที่มีความสำคัญมากสำหรับเด็กวัยนี้ ด้วยเหตุผลสองประการคือ ภาษาจะทำให้เด็กสามารถถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจได้ และอีกประการหนึ่งภาษาจะช่วยให้เด็กได้เข้าใจความหมาย จัดระบบระเบียบของประสบการณ์ สามารถประเมินและเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ได้รับโดยประสาทสัมผัสต่างๆ ได้ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าภาษาเป็นเครื่องมือพื้นฐานของการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและทักษะของการหาความรู้ในชั้นต่อไปของเด็ก เมื่อเด็กสามารถสื่อสารภาษาได้เขาจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว โลกของเขาจะกว้างขึ้น

เด็กเริ่มมีพัฒนาการทางภาษาจากสิ่งที่เขาได้ยิน และได้รับการตอบสนองจากผู้เลี้ยงดู เด็กทารกจะทำเสียงอ้อแอ้ เพื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ถ้าผู้เลี้ยงดูให้การตอบสนองและให้การกระตุ้นที่เหมาะสม ภายในอายุ 2 ขวบ เด็กจะมีพัฒนาการด้านภาษาอย่างรวดเร็ว

มุมนั่งเล่นจะเป็นสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะด้านภาษา โดยมีอุปกรณ์ต่างๆ เช่น หนังสือ มีกิจกรรมเล่านิทาน เกมสื่การเล่นที่ใช้มือ เช่น ดบแผะ วาดภาพด้วยมือ หุ่นมือ เกมสื่การเล่นที่เกี่ยวกับภาษาเช่น ท่องคำกลอน แผ่นภาพและกระดานสื่กทะเลาต เพื่อให้เกิดการจัดภาพ จัดกลุ่มภาพ เรียงภาพตามลำดับเหตุการณ์ เป็นต้น

2.3.6 มุมศิลปะ หรือมุมนั่งเล่นสร้างสรรค์ ในมุมนี้นี้เด็กจะมีอิสระที่จะสร้างจะประดิษฐ์ หรือทำอะไรก็ได้กับวัสดุและอุปกรณ์ที่มีอยู่ กิจกรรมนี้จะส่งเสริมพัฒนาการหลายด้าน ประการแรก การที่เด็กได้วาดรูป ระบายสี ใช้กรรไกรตัดกระดาษ นวด หุ่น ปั้นแป้งจะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเขียนหนังสือ ประการที่สอง การที่เด็กได้มีโอกาสเห็นและเลือกวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ จะทำให้เด็กสามารถเรียนรู้และแยกแยะเกี่ยวกับเรื่องสี ขนาด และรูปร่าง ประการที่สาม งานศิลปะจะช่วยให้เด็กได้แสดงออกถึงความรู้สึกทั้งที่มีต่อตนเองและที่มีต่อสิ่ง

แวดล้อมที่รอบตัว ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ประการที่สี่ เป็นโอกาสที่ได้จะได้เรียนรู้แนวคิดทางด้านวิทยาศาสตร์จากวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ ได้เรียนรู้ลักษณะต่างๆของวัสดุอุปกรณ์ เช่นผิวสัมผัส น้ำหนัก ได้ทดลองและเห็นความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เช่นถ้าสีน้ำเงินผสมกับสีเหลืองแล้วจะเกิดอะไรขึ้นเป็นต้น และประการสุดท้ายเด็กก็มีโอกาสจะได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์มาก เพราะเขาจะได้เป็นผู้ตัดสินใจทำ ออกแบบ และลงมือทำด้วยตัวเอง

อุปกรณ์ในมูมนี่ ได้แก่ กระดาษ พร้อมขาตั้งสำหรับวาดภาพ พู่กันและสี สีเทียน ดินสอสี กรรไกร กระดาษสีต่าง ๆ กาว วัสดุเหลือใช้ต่างๆ ดินเหนียว หรือแป้งปั้น ที่เล่นทราย ที่เล่นน้ำ เป็นต้น

2.3.7 มุมวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติของเด็กนั้นสนใจและอยากรู้อยากเห็นสิ่งของ หรือเหตุการณ์ต่างๆเสมอ ถ้าผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้เอาใจใส่ตอบคำถามหรือแสดงความสนใจต่อคำถามของเด็ก เด็กก็จะรับรู้คำถามของเขาว่าสนใจ และจะพยายามค้นหาคำตอบ ถือเป็นวิธีการสร้างประสบการณ์พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ หรือประสบการณ์การแก้ปัญหา (Problem-solving skill) สำหรับเด็ก

มูมนี่ไม่ได้ต้องการอุปกรณ์ที่เฉพาะ หรือพิเศษแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องการให้เด็กได้ค้นคว้า หาคำตอบในเรื่องต่างๆที่เขาสนใจ ผู้ใหญ่อาจจะเริ่มจากสิ่งที่เด็กสนใจหรือสงสัย หรือเป็นสิ่งที่เด็กนำมาจากบ้าน บางทีอาจจะจัดเป็นกิจกรรมบางอย่างเช่น ทำกับข้าว แล้วให้เด็กแยกแยะแนวคิดของร้อน เย็น หรืออาหารมาจากไหน อุปกรณ์อื่นๆได้แก่ สัตว์เลี้ยง แล้วให้เด็กผลัดกันนำกลับไปดูแลที่บ้านในช่วงวันหยุด ต้นไม้ แวนช่าย แม่เหล็ก เข็มทิศ เป็นต้น (Endsley & Bradbard, 1981, p.91-70; Somerset, 1976, p.73-149)

3. ความร่วมมือระหว่างบ้านกับสถานเลี้ยงเด็ก

แนวคิดหลักของการประเมินการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็กโดยใช้ตัวชี้วัดนี้มีสองแนวคิดคือ แนวคิดแรก เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน เพราะผู้ปกครองเป็นบุคคลที่ได้สัมผัสกับสถานเลี้ยงเด็กอย่างใกล้ชิด สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็กโดยตรงอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่านอกจากผู้ดูแลเด็กแล้วผู้ปกครองเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็กอย่างใกล้ชิด ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น ความคาดหวัง ทัศนคติและความพึงพอใจของผู้ปกครองจึงเป็นข้อมูลสำคัญที่ควรจะต้องนำมาพิจารณา เพื่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินงาน แนวคิดที่สอง ต้องการเน้นให้เห็นความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งแม้แต่สถานเลี้ยงเด็กก็ไม่สามารถทำหน้าที่นี้แทนได้ (good day care supplements, but never supplant, a child's own family) (Endsley & Bradbard, 1981, p.184) โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมไม่ดี พ่อแม่จะรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะอบรมเลี้ยงดูเด็กได้ดี จะทำให้ครอบครัวลดบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กลง ดังนั้นความร่วมมือของผู้ปกครองในการดำเนินงานสถานเลี้ยงเด็กจึงถือเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการประเมินคุณภาพของการดำเนินงาน ซึ่งรัฐบาลหลายประเทศได้ให้ความสำคัญโดยระบุไว้ในระเบียบ ข้อบังคับ ที่จะให้สถานเลี้ยงเด็กต้องประสานงานกับผู้ปกครอง และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน(Canadian Council on Social Development,

1973, p.42; Boguslawski, 1966, p.41-45) โดยเชื่อว่าความร่วมมือนี้จะก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็ก ต่อผู้ปกครอง และต่อตัวเด็กเอง

การที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือในการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็ก จะเกิดผลดีต่อสถานเลี้ยงเด็กคือ ช่วยให้สถานเลี้ยงเด็กสามารถดำเนินงานได้สอดคล้องกับความต้องการและทิศทางการดูแลเด็กของทางบ้าน ซึ่งจะส่งผลดีต่อตัวเด็กในภายหลัง เพราะเด็กจะไม่รู้สึกว่ามีปัญหา เนื่องจากเขาจะได้รับการตอบสนองแบบเดียวกัน ทั้งที่บ้านและที่สถานเลี้ยงเด็ก นอกจากนี้ยังเป็นผลดีต่อสถานเลี้ยงเด็กในแง่ของการเพิ่มคุณภาพของการดูแลโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม เช่นในกรณีที่ผู้ปกครองบางคนอาจมีความสามารถพิเศษ และยินดีที่จะช่วยทำงานตามความสามารถของตน เช่นช่วยซ่อมของเล่น ช่วยดูแลสนาม หรือเป็นอาสาสมัครมาช่วยดูแลเด็ก เป็นต้น

ผลดีสำหรับผู้ปกครองก็คือ จะช่วยให้ผู้ปกครองได้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก ได้รับทราบพัฒนาการและลักษณะนิสัยของบุตร จะช่วยลดความวิตกกังวลในการดูแลบุตร นอกจากนี้การที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม จะช่วยให้ผู้ปกครองเข้าใจการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็ก จะช่วยให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อสถานเลี้ยงเด็ก และจะสะท้อนทัศนคติของตนไปสู่เด็กด้วย และที่สำคัญที่สุดคือผู้ปกครองจะได้ตระหนักถึงศักยภาพ และบทบาทของตนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ช่วยให้เขาได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาและหลักการดูแลเด็ก และในบางกรณีอาจจะเป็นการเพิ่มรายได้ของผู้ปกครองได้อีกทางหนึ่งด้วย ถ้าทางสถานเลี้ยงเด็กมีนโยบายให้ค่าตอบแทนแก่ผู้ปกครองที่อาสาสมัครมาช่วยงาน

ผลดีสำหรับเด็ก เด็กจะได้เรียนรู้มาก เพราะการที่มีผู้ดูแลมากขึ้นจะทำให้อัตราส่วนเด็กต่อผู้ใหญ่ลดลง เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่และเกิดการเรียนรู้มากขึ้น การที่ทางบ้านและสถานเลี้ยงเด็กเข้าใจซึ่งกันและกัน จะทำให้ทิศทางการดูแลเด็กเป็นไปในทางเดียวกัน สนับสนุนกัน และสามารถทำให้เกิดความสมดุล และความต่อเนื่องของการอบรมเลี้ยงดู จะกระตุ้นให้เด็กพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

รายละเอียดของวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะนำเสนอในสองประเด็นหลัก ประเด็นแรกเป็นการทบทวนวรรณกรรมและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดแรกที่ว่า ความคิดเห็นของผู้ปกครองเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็ก ส่วนประเด็นที่สองจะเน้นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็ก

3.1 ความคิดเห็นของผู้ปกครอง

ขอบเขตของเนื้อหาในประเด็นนี้จะครอบคลุมถึง โอกาสของเด็กที่จะเข้ามาอยู่ในสถานเลี้ยงเด็ก ซึ่งหมายถึงโอกาสในการเลือกวิธีดูแลเด็กของผู้ปกครองด้วย ว่ามีโอกาสมากน้อยแค่ไหน หรือจำเป็นต้องเลือกเพราะเป็นวิธีการเดียวที่มีอยู่ เหตุผลของผู้ปกครองทั้งที่เลือกใช้และที่เลือกไม่ใช้บริการ ตลอดจนทัศนคติ และความคาดหวังต่อบริการของสถานเลี้ยงเด็กซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 โอกาสของเด็กในการใช้บริการ เด็กวัยประมาณสามขวบขึ้นไปสิ่งแวดล้อมที่บ้านจะไม่เพียงพอที่จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ได้เท่าที่ควร เด็กควรจะได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมที่กว้างออกไปอีก ดังนั้นเด็กวัยนี้ควรจะได้มีโอกาสที่จะได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนต่อไป ข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการได้รับการเตรียมความพร้อมที่จะนำเสนอต่อไปนี้ได้จากหลายแหล่ง ซึ่งมีที่มา เป้าหมาย และวิธีการศึกษาแตกต่างกัน ดังนั้นการพิจารณาข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบอาจจะมีข้อจำกัดอยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม อาจจะพอทำให้ได้เห็นภาพกว้างของแต่ละสถานการณ์ได้

ในประเทศสหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตภายหลังการปฏิวัติในปี ค.ศ.1917 ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับวัยก่อนเรียนอย่างมาก และถือเป็นการสอดใส่แนวคิดทางการเมืองการปกครอง และทิศทางการดำเนินชีวิตให้กับคนรุ่นใหม่ สถานเลี้ยงเด็กจึงถือเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญสถาบันหนึ่ง นอกเหนือจากเหตุผลที่ต้องหาคนดูแลเด็กแทนแม่ขณะที่แม่ต้องไปทำงาน เนื่องจากความจำเป็นในความต้องการแรงงานสตรีเพิ่มขึ้น เมื่อปีค.ศ.1955 มีรายงานว่าเด็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ เข้าอยู่ในสถานเลี้ยงเด็กหรือโรงเรียนอนุบาลเกินกว่า 5 ล้านคน (ปานดา ใช้เทียมวงศ์, 2534, หน้า 3-4) ในประเทศจีนก็มีแนวคิดเช่นเดียวกัน ในปี ค.ศ.1958 จีนรายงานจำนวนเด็กก่อนวัยเรียนที่มีโอกาสเข้าอยู่ในสถานเลี้ยงเด็กประมาณ 4.7 ล้านคน ซึ่งเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้านี้ประมาณ 30 เท่า (ปานดา ใช้เทียมวงศ์, 2534, หน้า 100)

สถิติของประเทศญี่ปุ่นรายงานว่า ในปี ค.ศ.1977 จำนวนเด็กอายุ 5 ขวบที่มีโอกาสเข้าเรียนสูงถึงร้อยละ 90 โดยแยกเป็นกลุ่มที่ไปโรงเรียนอนุบาลมี 65.1% และที่เข้าอยู่ในสถานเลี้ยงเด็กมี 25.4% (ปานดา ใช้เทียมวงศ์, 2534, หน้า 78-79)

สำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติรายงานว่า มีเด็กในชนบทวัย 3-5 ปี เพียงร้อยละ 17 เท่านั้น ที่มีโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนชั้นประถมศึกษาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก นอกจากนี้ยังมีรายงานของมูลนิธิเด็กได้จัดตั้งบริการศูนย์พัฒนาเด็กเคลื่อนที่สำหรับบุตรของกรรมกรก่อสร้าง ซึ่งรายงานว่า สามารถบริการได้ครอบคลุมเพียงร้อยละ 2 ของเด็กกลุ่มนี้เท่านั้น

3.1.2 เหตุผลในการนำเด็กไปอยู่สถานเลี้ยงเด็ก ผลจากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างมารดา 417 คนที่ใช้บริการสถานเลี้ยงเด็กกลางวันในเมืองแฮมิลตัน ประเทศแคนาดาพบว่าอายุของเด็กเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกวิธีการเลี้ยงดูเด็ก กล่าวคือในเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ผู้ปกครองประมาณร้อยละ 30 ต้องการนำเด็กไปอยู่สถานเลี้ยงเด็ก แต่อีกประมาณร้อยละ 70 นิยมจ้างคนมาดูแลเด็กที่บ้าน โดยให้เหตุผลว่าเด็กยังเล็กเกินไป ควรจะให้คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมในบ้านก่อนที่จะออกนอกบ้าน และเด็กวัยนี้ต้องการความรักความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ส่วนในเด็กอายุประมาณ 3 ปี ผู้ปกครองประมาณร้อยละ 80 ชอบใช้บริการสถานเลี้ยงเด็กมากกว่าเลี้ยงในบ้าน เพราะเด็กวัยนี้อยากรู้จักเพื่อน ต้องการจะเล่นกับเพื่อน ผู้ปกครองเชื่อว่าสถานเลี้ยงเด็กจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาด้านสติปัญญา ได้ดีกว่าอยู่ที่บ้าน สำหรับเด็กในวัย 5 ปี ผู้ปกครองประมาณร้อยละ 84 ใช้บริการสถานเลี้ยงเด็ก มีเพียงร้อยละ 16 เท่านั้นที่เลี้ยงเด็กอยู่ที่บ้าน (Social Planning and Research Council of Hamilton District, 1971)

สำหรับเหตุผลที่นำเด็กไปฝาก จากการศึกษาเดียวกันนี้พบว่าส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เนื่องจากมารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน แต่ผลการศึกษาในประเทศอินเดีย จากการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างมารดาที่มีรายได้น้อยจำนวน 55 คน พบว่ามารดาร้อยละ 80 ให้เหตุผลของการใช้ บริการที่เป็นเหตุผลทางด้านเด็ก ได้แก่ เพื่อให้เด็กได้เตรียมตัวก่อนเข้าโรงเรียนร้อยละ 38 สถานเลี้ยงเด็กจะช่วยให้เด็กมีระเบียบวินัยและมีเพื่อนเล่นที่ดีร้อยละ 29 เด็กเรียกร้องอยากไปเองเพราะ เห็นพี่ๆ ไปโรงเรียนร้อยละ 7 เพื่อให้เด็กได้รับอาหารที่ดีร้อยละ 3 และมีเพียง 1 รายหรือประมาณ ร้อยละ 2 ที่ตอบว่าต้องส่งเด็กไปเพราะผู้ดูแลเด็กขอร้องให้เด็กไปเพื่อประโยชน์ของเด็กเอง ที่เหลือ ประมาณร้อยละ 20 ให้เหตุผลที่เป็นเหตุผลทางด้านมารดา ได้แก่ มารดาจะได้ทำงานบ้านได้สะดวก ในระหว่างที่เด็กไม่อยู่บ้านร้อยละ 9 เหตุผลอีกประการหนึ่งคือมารดาต้องการไปฝึกหัดทำงานหรือ กำลังทำงานทำ ไม่มีเวลาดูแลบุตรร้อยละ 9 และมีเพียง 1 รายหรือประมาณร้อยละ 2 ที่ต้องส่งเด็ก ไป เพราะมารดามีสุขภาพไม่แข็งแรงจนไม่สามารถดูแลเด็กได้

เหตุผลของการตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงเด็ก จากการศึกษาในเมืองแฮมิลตันพบว่า ร้อยละ 83 ให้เหตุผลว่าเพราะเจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถดี ร้อยละ 67 เห็นว่ากิจกรรมการ ดูแลเด็กดี ร้อยละ 60 เห็นว่าอุปกรณ์เครื่องใช้ดีและพอเพียงกับจำนวนเด็ก ร้อยละ 44 ให้เหตุผลว่า รับส่งสะดวก เพราะอยู่ใกล้บ้าน และร้อยละ 48 ตอบว่าเพราะมีบริการรถรับส่ง

ผลจากการศึกษาของ National Day Care Study (Travers & Ruopp, 1978) ของ สหรัฐอเมริกา โดยการสอบถามทางโทรศัพท์จาก 1165 ครอบครัวที่ใช้บริการสถานเลี้ยงเด็ก พบว่า ส่วนใหญ่ผู้ปกครองตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงเด็กโดยพิจารณานโยบายการดำเนินงานเป็นเกณฑ์ เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้ปกครองตัดสินใจเลือกคือประสบการณ์ของผู้ดูแลเด็ก และการที่ สถานเลี้ยงเด็กให้บริการดูแลสุขภาพเด็กด้วย

3.1.3 ความคาดหวังของผู้ปกครอง ส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะคาดหวังบทบาทของสถานเลี้ยง เด็กในแง่ของการเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทางด้านสติปัญญา และสังคมเพื่อเข้าโรงเรียนต่อไป (Travers & Ruopp, 1978) จากการสอบถามผู้ปกครองในเมืองโตรอนโต ประเทศแคนาดา โดยให้ จัดลำดับความสำคัญของเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาคุณภาพของสถานเลี้ยงเด็ก พบว่ามารดาส่วนใหญ่เห็นว่าสถานเลี้ยงเด็กที่ดีจะต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ให้ความรัก และความอบอุ่นแก่เด็ก เป็นลักษณะที่มีความ สำคัญอันดับแรก อันดับที่สอง สถานเลี้ยงเด็กจะต้องให้ความปลอดภัย และดูแลเรื่องสุขภาพเด็ก อันดับที่สาม สถานเลี้ยงเด็กที่ดีจะต้องมีสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นพัฒนาการของเด็ก สอนให้เด็กได้ เรียนรู้พื้นฐานต่างๆ เช่น ให้รู้จักพยัญชนะเลข สี่ เป็นต้น อันดับสี่ จะต้องเปิดโอกาสให้เด็ก เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับเพื่อน หรือผู้ใหญ่ที่อยู่รอบข้าง และอันดับสุดท้าย สถานเลี้ยงเด็กที่ดีต้องม ีความต่อเนื่องของการให้บริการ (Continuity) ให้ความสนใจและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปกครอง ตามสมควร (Johnson, 1977)

ความคาดหวังของผู้ปกครองในเรื่องความสะดวก ผู้ปกครองส่วนใหญ่มักจะต้องการ ความสะดวกของเวลาที่ให้บริการ ปัญหาของสถานเลี้ยงเด็กในชนบทส่วนใหญ่มักจะขาดคนดูแลเด็ก ในฤดูหนาว เพราะพ่อแม่ต้องออกไปทำงานในนาตั้งแต่เวลาเช้ามืด จนถึงเวลาพลบค่ำ (Cano, 1979)

สถานเลี้ยงเด็กบางแห่งสามารถจัดเวลาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองได้ เช่นสถานเลี้ยงเด็กสำหรับบุตรของเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลในเมืองแฮมิลตันประเทศแคนาดา สถานเลี้ยงเด็กจะจัดชั่วโมงของการให้บริการตามความต้องการของผู้ปกครองที่มีภาระอยู่ในโรงพยาบาล โดยจ้างผู้ดูแลเด็กที่ทำงานวันละ 2-3 ชั่วโมง (Part time) มาช่วย แต่ผู้ปกครองจะต้องแจ้งความประสงค์ล่วงหน้าเพื่อจะได้สะดวกในการจัดเตรียมคน (ข้อมูลติดต่อส่วนตัว)

3.2 กิจกรรมความร่วมมือระหว่างบ้านกับสถานเลี้ยงเด็ก

แนวคิดที่สองของความร่วมมือก็เพื่อต้องการเน้นให้เห็นความสำคัญของครอบครัว และเน้นความต่อเนื่องในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ขอบเขตของเนื้อหาในส่วนนี้จะครอบคลุมถึงกิจกรรมที่สามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็ก

เดิมการกระตุ้นให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานเลี้ยงเด็คนั้นมุ่งประโยชน์ของเด็กเป็นอันดับแรก มองประโยชน์ของผู้ปกครองเป็นอันดับรอง และประโยชน์ของสถานเลี้ยงเด็กเป็นอันดับสุดท้าย โดยเชื่อว่าถ้าทั้งสองสถาบันสามารถให้การอบรมเลี้ยงดูและสอนเด็กไปในทิศทางเดียวกัน จะทำให้เด็กเกิดความมั่นคงทางจิตใจ เด็กจะสามารถเรียนรู้ได้ดี สำหรับผลดีที่อาจจะเกิดกับผู้ปกครองคือ เป็นการให้ความสำคัญกับผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองรู้สึกภูมิใจว่าตนสามารถทำประโยชน์ได้ แต่ในปัจจุบันเนื่องจากสภาพของสังคมเปลี่ยนไป ผู้ปกครองเองก็ต้องประสบปัญหาและความกดดันในชีวิตประจำวันหลายด้าน แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงมีแนวโน้มว่าจะให้ความสำคัญของประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้ปกครองเท่าๆ กับประโยชน์ด้านเด็ก โดยยึดหลักการว่ากิจกรรมความร่วมมือนั้นต้องเป็นความต้องการของครอบครัวจริงๆ สถานเลี้ยงเด็กควรจะมีส่วนช่วยตอบสนองต่อปัญหาของครอบครัวให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนบทบาทของครอบครัวในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ความร่วมมือที่เกิดขึ้นจึงจะเป็นความร่วมมืออย่างแท้จริง (Seefeldt, 1985)

การที่สถานเลี้ยงเด็กสามารถให้ความช่วยเหลือได้เหมาะสมกับความต้องการของครอบครัวได้ ย่อมหมายถึงการสร้างเสริมให้ผู้ปกครองได้เห็นคุณค่าของตนเอง (Self-esteem) ซึ่งจะเป็นการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การปฏิบัติอาจจะทำได้ในรูปของการมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับครอบครัวของเด็ก ให้การยอมรับ (Respect) ให้ครอบครัวมีโอกาสเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมว่ากิจกรรมใดที่ควรจะให้ผู้ปกครองมาร่วม ให้ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดรายละเอียด เพราะถ้าเป็นกิจกรรมที่ทางสถานเลี้ยงเด็กเป็นผู้กำหนดแต่เพียงฝ่ายเดียวอาจจะเป็นการสร้างภาระให้กับผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองรู้สึกผิด (Guilt) ที่ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้

ความร่วมมือที่แท้จริง (True collaboration) หมายถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานของสถานเลี้ยงเด็ก หรือการตัดสินใจในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ดังนั้นผู้ปกครองควรจะมีสิทธิที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลบุตรของตนเอง ในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงให้สิทธิแก่ผู้ปกครองในการที่จะตรวจสอบบันทึกการเรียนของเด็ก ให้โอกาสผู้ปกครองร่วมตัดสินใจว่าเด็กควรจะอยู่ระดับไหน ต้องเรียนรู้อะไร และควรจะได้รับผลการประเมินผลอย่างไร ให้โอกาสผู้ปกครองเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน โดยกำหนดวัน-เวลาตามความสะดวกของผู้

ปกครอง และทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องตระหนักถึงการจัดการประชุม และภาษาที่ใช้ในการประชุม ให้เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้ปกครองด้วย (Seefeldt, 1976)

ลักษณะของกิจกรรมความร่วมมือมีหลายลักษณะ ได้แก่

3.2.1 การติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลก่อนเข้า ทางบ้านควรจะได้รับทราบนโยบายและ กิจกรรมของสถานเลี้ยงเด็ก ทางสถานเลี้ยงเด็กก็ควรจะได้รับทราบข้อมูลต่างๆของเด็ก อาทิเช่น กิจกรรมประจำวัน เวลารับประทานอาหาร เวลานอน การแสดงออกทางอารมณ์ สิ่งที่ชอบไม่ชอบ โรค ประจำตัว ประวัติการแพ้สารบางอย่าง เป็นต้น เพื่อจะช่วยให้เด็กปรับตัวเข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่ได้เร็ว ขึ้น

3.2.2 การติดต่อประจำวันอย่างไม่เป็นทางการ (Daily informal contacts) ในช่วงเวลา รับ-ส่งเด็กจะเป็นช่วงเวลาที่มิประโยชน์มากที่สุดสำหรับผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กจะได้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกัน และกัน หลังจากผู้ดูแลเด็กแสดงท่าทียินดีต้อนรับ ทักทายผู้ปกครองแล้ว อาจจะถามถึงข้อมูลทั่วไป ของเด็ก ข้อมูลพิเศษที่ผู้ปกครองต้องการให้ทางสถานเลี้ยงเด็กสังเกต หรือปฏิบัติในระหว่างวัน เพื่อ ให้เกิดความต่อเนื่อง แม้ว่าช่วงเวลานี้จะสั้นมากเพราะเป็นเวลาที่เด็กอาจจะมาพร้อมๆกัน ผู้ดูแลเด็ก อาจจะต้องทักทายผู้ปกครองหลายคน ผู้ปกครองเองอาจจะต้องรีบไปทำงาน หรือรีบกลับบ้าน แต่ก็ สามารถใช้ช่วงเวลานี้ให้เป็นประโยชน์ที่สุดเท่าที่จะทำได้

ในกรณีที่ไม่มีเวลาพูดคุยกันตัวต่อตัว เนื่องจากเวลาการทำงานของผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กไม่ตรงกัน อาจจะใช้วิธีบันทึกข้อความสั้นๆ ที่ใช้เวลาไม่มากเพื่อสื่อความ หรือปัญหาต่างๆ แต่ทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องเตรียมอุปกรณ์ทุกอย่างให้เรียบร้อย พร้อมทั้งจะได้ รวมถึงบริเวณที่ จะบันทึก และแบบฟอร์มที่ใช้ หรือบางกรณี อาจจะใช้วิธีติดต่อโดยทางโทรศัพท์เป็นครั้งคราว

3.2.3 จดหมายแจ้งข่าว สิ่งพิมพ์ (Newsletters) เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้มีการติดต่อสื่อสาร ระหว่างทางบ้านและทางสถานเลี้ยงเด็กอย่างสม่ำเสมอ และเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะช่วยให้ผู้ปกครอง ได้รับทราบกิจกรรมของสถานเลี้ยงเด็ก กิจกรรมของเด็ก และกิจกรรมพิเศษต่างๆ รวมทั้งหลักการ และเหตุผลของกิจกรรมต่างๆที่จัดให้มีขึ้น และเพื่อสนับสนุนให้ผู้ปกครองเข้าใจในกิจกรรม และสามารถจัดกิจกรรมที่บ้านให้ต่อเนื่อง และสอดคล้องกันได้ เช่น ให้ข้อมูลว่าในช่วงนี้ทางสถานเลี้ยง เด็กกำลังสอนเรื่องอะไร และต้องการให้ผู้ปกครองพูดคุยกับเด็กที่บ้านเรื่องอะไรบ้าง บางทีอาจจะ เป็นเนื้อเพลงใหม่ที่เด็กหัดร้องที่โรงเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองสามารถต่อเพลงให้เด็กที่บ้าน หรือสิ่งที่ ควรพูดคุยกับเด็กที่บ้านเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

เนื้อหาของสิ่งพิมพ์ ถ้าเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมด้วย เช่น มีผลงานของเด็กตีพิมพ์ มีข่าวคราวเกี่ยวกับเด็กก็จะทำให้ผู้ปกครองสนใจติดตาม

3.2.4 กิจกรรมอาสาสมัคร (Volunteer activities) วิธีการที่นิยมมากอย่างหนึ่งคือ การขอ ความร่วมมือจากผู้ปกครองในรูปของอาสาสมัครมาช่วยงานของสถานเลี้ยงเด็ก กิจกรรมสำหรับอาสา สมัครอาจจะแตกต่างกันไป ตั้งแต่งานที่ต้องการความชำนาญพิเศษในชั้นวิชาชีพ เช่น เป็นที่ปรึกษา เฉพาะด้าน จนถึงงานช่วยเหลือเล็กๆน้อยๆตามความถนัด ได้แก่ ทำของเล่น ซ่อมแซมของเล่น ผลัด เปลี่ยนกันมาช่วยดูแลเด็ก หรือช่วยกิจกรรมต่างๆ ช่วยดูแลเด็กเป็นครั้งคราว เช่น ในการไปศึกษา นอกสถานที่ นั่งรับประทานอาหารร่วมกับเด็ก หรือช่วยเสิร์ฟอาหาร เป็นต้น ขึ้นกับความสามารถและ

เวลาที่จะอ่านวช โดยปกติแล้วผู้ปกครองมักจะยินดีให้ความช่วยเหลือ ถ้าเห็นว่าตนเป็นที่ต้องการ และสามารถทำประโยชน์ได้

ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือเด็กจะภาคภูมิใจในผู้ปกครองของตน และถ้าเป็นกิจกรรมที่มีผู้ใหญ่มาร่วมทั้งเพศหญิงและเพศชายก็จะเป็นโอกาสที่เด็กจะได้มีปฏิสัมพันธ์และได้ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ทั้งสองเพศ ซึ่งคล้ายกับสภาพการดำรงชีวิตประจำวันในครอบครัวปกติ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว

3.2.5 การสังเกตการณ์ (Observation) ผู้ปกครองบางคนอาจจะไม่สะดวกที่จะร่วมในกิจกรรมที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับทางสถานเลี้ยงเด็กเนื่องจากเหตุผลของเวลาหรือเหตุผลอื่น ๆ กิจกรรมสังเกตการณ์เป็นกิจกรรมความร่วมมือที่ผู้ปกครองไม่ต้องแสดงบทบาทอื่นใด เพียงแต่นั่งดูสังเกตกิจกรรม การเล่นเกมแสดงของเด็ก บางแห่งจะจัดอาคารเพื่อให้ผู้ปกครองสามารถมองเห็นเด็กได้โดยไม่รบกวนกับกิจกรรมที่เด็กกำลังทำอยู่ปกติ เช่นอาจจะใช้กระจกกมองด้านเดียว (One-way looking glass) เป็นต้น

ทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องแสดงท่าทีเต็มใจ เชื่อเชียว และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมชม และมาสังเกตการณ์ ต้องมีท่าทีแสดงความจริงใจโดยปราศจากความคิดว่า ถ้าผู้ปกครองมาสังเกตการณ์จะเป็นการจับผิดหรือจะทำให้การทำงานยุ่งยาก เพราะถ้าเด็กเห็นผู้ปกครองแล้วอาจจะร้องไห้ เป็นต้น

3.2.6 การประชุมร่วม (Parent-caregiver meetings) การจัดประชุมร่วมเป็นครั้งคราวบางทีอาจจะก่อให้เกิดผลดีอย่างคาดไม่ถึง วัตถุประสงค์ของการประชุมอาจจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับนโยบายของสถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่ง เช่นอาจเป็นการประชุมเพื่อวางแผนนโยบายการดำเนินงาน โดยเชิญตัวแทนผู้ปกครองเป็นกรรมการบริหาร หรือเป็นกรรมการที่ปรึกษา การประชุมเพื่อจัดกิจกรรมพิเศษของสถานเลี้ยงเด็กเป็นครั้งคราว หรือประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน เช่นการประชุมผู้ปกครอง หรือแม้แต่การพบปะเพื่อประเมินความก้าวหน้า และพฤติกรรมของเด็กทั้งทางบวกและทางลบ หรือพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาของเด็ก เป็นต้น

นอกจากนี้อาจจะมีกิจกรรมอื่นๆ ที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือที่ดี เช่น การจัดมุมพิเศษสำหรับผู้ปกครอง มุมนี้อาจจะแจ้งข่าวสาร ประกาศเมนูอาหารประจำสัปดาห์หรือเป็นมุมสำหรับแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ปกครอง เป็นต้น การจัดกลุ่มเพื่อให้ข้อมูลต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กสำหรับผู้ปกครองเป็นครั้งคราว การให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรต่างๆ ที่ผู้ปกครองต้องการ อย่างไรก็ตามพึงระลึกว่ากิจกรรมต่างๆ จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับการวางแผนที่ดี มีวัตถุประสงค์ของกิจกรรมกำหนดไว้ชัดเจนและต้องให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่และปัญหาของผู้ปกครองด้วย (Endsley & Bradbard, 1981, p.183-196)

ก่อนอื่นทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องตระหนักว่าตนต้องเป็นผู้ริเริ่มในการสร้างความร่วมมือนี้ให้เกิดขึ้น เพราะโดยปกติแล้วผู้ปกครองจะไม่เห็นความสำคัญของเรื่องนี้ นอกจากจะได้รับทราบเหตุผล ได้รับการกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของความร่วมมือ ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมที่เกิดขึ้น และรู้สึกว่าได้รับการเชื่อเชียวให้เข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้ทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องพิจารณาลักษณะของกิจกรรมด้วยว่ามีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือไม่

เพียงใด กิจกรรมต่าง ๆ ควรจะจัดให้มีอย่างต่อเนื่อง ถ้าเป็นไปได้ควรจะมีการติดตามประเมินผลการจัดกิจกรรมทุกครั้ง และควรติดต่อให้ผู้ปกครองได้รับทราบผลด้วย

อย่างไรก็ตาม ทางสถานเลี้ยงเด็กไม่ควรคาดหวังว่าผู้ปกครองจะต้องให้ความร่วมมืออย่างดีในทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น หรือไม่ควรคิดล่วงหน้าว่าผู้ปกครองจะไม่ให้ความร่วมมือ แต่ทางสถานเลี้ยงเด็กควรจะต้องเข้าใจเหตุผลและความจำเป็นของผู้ปกครองด้วย ผู้ปกครองบางคนอาจจะมีข้อจำกัดเรื่องเวลา และพลังงานที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหลังจากที่ได้ทำงานมาเหน็ดเหนื่อยตลอดวันแล้ว บางคนอาจจะรู้สึกไม่สะดวกใจในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน

4. ลักษณะทางกายภาพของสถานเลี้ยงเด็ก และการดูแลด้านสุขภาพ

4.1 ลักษณะทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมจะกระตุ้นการเรียนรู้และการพัฒนาการของเด็กได้ดี ในขณะที่เดียวกันก็จะทำให้เด็กได้รับความปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ผลที่ตามมาก็คือจะช่วยให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและต่อโลกรอบ ๆ ตัวเขา ดังนั้นสถานเลี้ยงเด็กจึงต้องให้ความสนใจในการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งในที่นี้จะรวมความถึงสถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมลักษณะอาคาร พื้นที่ภายในอาคาร และพื้นที่ภายนอกอาคารหรือพื้นที่สนาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 สถานที่ตั้ง ประเด็นที่จะต้องพิจารณาประเด็นแรกคือ สถานเลี้ยงเด็กควรจะอยู่ใกล้ชุมชนที่ทุกคนจะสามารถไปมาได้อย่างสะดวก ถ้าสามารถเลือกทำเลที่เด็กสามารถเดินไปจากบ้านเองได้จะดีที่สุด ถ้าจะต้องนั่งรถ เด็กอายุต่ำกว่า 6 ขวบไม่ควรจะใช้เวลาเดินทางนานเกินครึ่งชั่วโมง นอกจากนี้การที่สถานเลี้ยงเด็กตั้งอยู่ในชุมชนจะเป็นการง่ายต่อการที่จะได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการเลือกสถานที่ตั้งอาจจะไม่เป็นไปตามข้อเสนอแนะในอุดมคติโดยเฉพาะสถานเลี้ยงเด็กที่อยู่ในเมือง

ประเด็นที่สองที่ควรพิจารณา คือ ควรเลือกทำเลที่ตั้งที่จะสามารถรับส่งเด็กได้อย่างปลอดภัย หรือคำนึงถึงความสะดวกของผู้ปกครองในการรับส่งเด็กและความสะดวกของบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน เช่นสถานเลี้ยงเด็กไม่ควรตั้งอยู่ริมถนนเส้นทางใหญ่ที่มีการจราจรคับคั่ง เป็นต้น

ประเด็นสุดท้ายที่ควรคำนึงถึงคือ ทำเลสถานที่ตั้ง สถานที่เลี้ยงเด็กควรมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เช่น มีต้นไม้ มีสนาม มีแหล่งน้ำ เป็นต้น ควรจะหลีกเลี่ยงเขตที่มีภาวะมลพิษ เช่น เส้นทางน้ำเสีย อยู่ใกล้โรงงานที่มีฝุ่นหรืออากาศเสีย หรือมีเสียงดังมาก หรือเขตทิ้งขยะ เป็นต้น (มสร, 2528, หน้า 79-80; The Canadian Council on Social Development, 1973, p.43-44; Boguslawski, 1975, p.26)

4.1.2 ลักษณะอาคารและพื้นที่ภายในอาคาร โครงสร้างและแบบของอาคารควรจะได้ออกแบบให้เหมาะสมกับเด็ก และกิจกรรมประจำวันของเด็ก เพื่อจะได้สะดวกในการดูแลด้านความปลอดภัยด้วย ถ้าเป็นไปได้อาคารควรเป็นอาคารชั้นเดียว และมีความมั่นคงแข็งแรงเพียงพอ ควรจะมีที่เก็บสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ อย่างมิดชิด แต่สามารถนำออกมาใช้ได้อย่างสะดวก โดยที่ไม่ต้องเสียเวลาและเสียพลังงานมาก เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้เด็กจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

พื้นที่ภายในอาคารจะมีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก รายงานวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่าถ้าพื้นที่เฉลี่ยน้อยกว่า 25 ตารางฟุตต่อเด็กหนึ่งคน อัตราการเกิดอาการก้าวร้าวทางกายต่อเพื่อน การทำลายของ หรืออยู่เฉยๆโดยไม่เล่นจะมีมากกว่ากลุ่มที่อยู่ในห้องที่มีเนื้อที่เฉลี่ยต่อคนสูงกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กที่อยู่ในพื้นที่ที่จำกัดและแออัดจะมีโอกาสเคลื่อนที่ วิ่ง เดินไปมา หรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นน้อยลง (Clarke-Stewart, 1982, p.86) ตัวชี้วัดที่สำคัญของปัจจัยนี้คือพื้นที่ว่างในห้องเล่นเฉลี่ยต่อเด็กหนึ่งคน และคุณภาพของการใช้พื้นที่

พื้นที่ภายในอาคาร สำหรับประเทศไทยกำหนดให้ห้องเรียนหรือห้องกิจกรรมของสถานเลี้ยงเด็กควรมีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า เด็กอายุ 2-3 ขวบควรมีพื้นที่ห้องเฉลี่ย 1.75 ตารางเมตร (19 ตารางฟุต) ต่อเด็กหนึ่งคน เด็กอายุ 3-4 ขวบควรมีพื้นที่ห้องเฉลี่ย 2 ตารางเมตร (22 ตารางฟุต) ต่อเด็กหนึ่งคน ทั้งนี้การใช้พื้นที่ควรสามารถดัดแปลงให้เป็นห้องนอนได้ด้วย หากไม่มีห้องนอนแยกต่างหาก (มสธ. 2528, หน้า 174)

สำหรับประเทศนิวซีแลนด์ กำหนดให้พื้นที่ว่างในอาคารของสถานเลี้ยงเด็กควรมีพื้นที่ประมาณ 3 ตารางเมตร (33 ตารางฟุต) ต่อเด็กหนึ่งคนสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี (Advisory Committee on Child Care Centres, 1980, p.32) ทั้งนี้พื้นที่ว่างหมายถึงพื้นที่ที่ไม่มีเฟอร์นิเจอร์ หรือครุภัณฑ์อื่นใหญ่ตั้งอยู่ ไม่นับรวมห้องทำงานของเจ้าหน้าที่ ห้องน้ำ และทางเดิน

Child Welfare League of America (1975, p.29) กำหนดให้สถานเลี้ยงเด็กมีพื้นที่ว่างประมาณ 35-50 ตารางฟุตต่อเด็กหนึ่งคน แล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละรัฐที่จะเลือกใช้เองตามความเหมาะสม แต่ขอแนะนำของ Decker & Decker (1984, p.249) มีความเห็นว่าพิสัยของพื้นที่ระหว่าง 40-60 ตารางฟุตต่อเด็กหนึ่งคนนั้นเหมาะสมกว่าในทางปฏิบัติ

นอกจากนี้ประเด็นอื่นๆเกี่ยวกับการจัดพื้นที่ภายในอาคารที่จะต้องคำนึงถึงได้แก่ห้องจัดกิจกรรมควรจัดให้มีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกด้วย เช่นมีหน้าต่างที่มองเห็นวิวภายนอกอาคารได้ หรือมีประตูออกติดต่อกับภายนอก เพื่อให้มีแสงสว่างเพียงพอ และเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้ดี

ลักษณะทั่วไปของห้อง ควรจะมีสีสดใส เชิญชวนและดึงดูดความสนใจ แต่ให้บรรยากาศอบอุ่นคล้ายบ้าน ในขณะเดียวกันก็จะมีลักษณะกระตุ้นให้เด็กเคลื่อนย้ายและเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ขณะที่เด็กมีการเคลื่อนย้ายครูจะต้องคอยดูแลให้เหตุการณ์เป็นไปอย่างปลอดภัย ไม่ให้รบกวนผู้อื่น แต่ให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และในขณะเดียวกันก็ต้องกระตุ้นให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา

พื้นที่ห้องเล่นควรสะอาด นุ่มสบาย เพราะเด็กต้องนั่งเล่นกับพื้น และควรคำนึงถึงการใช้พื้นที่ห้องเพื่อเล่นของเล่นที่มีล้อด้วย วัสดุที่ใช้ปูพื้นควรจะเป็นวัสดุที่ทำความสะอาดได้ง่าย และทนทานเพราะต้องทำความสะอาดบ่อยๆ แต่ไม่ควรใช้วัสดุที่ลื่น หรือขัดมันเพราะจะทำให้ลื่นหกล้มได้ง่าย

4.1.3 พื้นที่ภายนอกอาคารหรือพื้นที่สนาม พื้นที่สนามเป็นหัวใจสำคัญของสถานเลี้ยงเด็ก เพราะเด็กจะชอบและสนุกสนานกับกิจกรรมส่วนนี้มาก อีกทั้งกิจกรรมสนามก็จะมีส่วนส่งเสริม

พัฒนาการและสุขภาพของเด็กได้เป็นอย่างดี บรรยากาศของสนามจึงควรเป็นบรรยากาศที่อิสระ เป็นกันเอง และมีชีวิตชีวา

ขนาดของพื้นที่สนามถูกกำหนดไว้แตกต่างกัน ในประเทศแคนาดากำหนดให้สถานเลี้ยงเด็กควรจะมีสนามอย่างน้อย 75 ตารางฟุตต่อเด็กหนึ่งคน (The Canadian Council on Social Development, 1973, p.45) ในประเทศนิวซีแลนด์กำหนดให้มีพื้นที่สนาม 6 ตารางเมตร (หรือประมาณ 66 ตารางฟุต) ต่อเด็กหนึ่งคน (Advisory Committee on Child Care Centres, 1980, p.31) สหรัฐอเมริกาคำหนดให้มีพื้นที่สนามอย่างน้อย 100 ตารางฟุต (Endsley & Bradbard, 1981, p.70) และสำหรับประเทศไทยกำหนดให้พื้นที่สนามควรมี 3 ตารางเมตร (หรือประมาณ 33 ตารางฟุต) ต่อเด็กหนึ่งคน สำหรับเด็กอายุ 2-3 ขวบ และ 4 ตารางเมตร (หรือประมาณ 44 ตารางฟุต) สำหรับเด็กอายุ 4-5 ขวบ (มสธ, 2528, หน้า 172)

สนามของสถานเลี้ยงเด็ก ควรจะมีรั้วรอบขอบชิด มีประตูที่สามารถปิดกั้นหรือใส่สลักที่เด็กไม่สามารถเปิดเองได้ รูปร่างของสนามควรจะทำให้ผู้ดูแลเด็กสามารถมองเห็นเด็กได้ทั่วถึง สนามจะต้องรักษาให้สะอาด และให้ความปลอดภัยแก่เด็กขณะเล่น นอกจากนี้ควรจะมีต้นไม้ใหญ่ไว้ให้ร่มเงาเพื่อในวันที่แดดร้อนจัด และสนามควรอยู่ในที่ๆเปิดโล่ง มีอากาศและแสงแดดผ่านได้สะดวก

ลักษณะของพื้นสนามมีหลายแบบแล้วแต่จะเลือกใช้ ถ้าจะให้ดีสนามควรจะเป็นพื้นหญ้า แต่สนามหญ้าต้องการการดูแลรักษาค่อนข้างมาก และจะต้องมีพื้นที่มากพอที่จะให้เด็กผลัดเปลี่ยนที่เล่นเพื่อบำรุงรักษาให้หญ้าขึ้นงามอยู่ได้ตลอดปี และถ้าพื้นสนามหญ้านั้นอยู่ในที่ที่มีฝนตกมากและดินชื้นควรจะทำทางสำหรับระบายน้ำไว้ด้วย หรืออาจจะทำพื้นปูนบางส่วนเพื่อให้สามารถใช้ได้ทันทีหลังจากฝนตก สำหรับพื้นปูนก็มีข้อเสียตรงที่ต้องระวังเพราะถ้าเด็กหกล้มจะเจ็บและเป็นแผลได้ง่าย อย่างไรก็ตามสรุปว่าพื้นสนามควรมีหลาย ๆ แบบเพื่อให้สามารถใช้ทำกิจกรรมได้หลาย ๆ อย่าง เช่น พื้นปูนซีเมนต์สำหรับถีบรถ พื้นสนามหญ้าสำหรับวิ่งเล่น พื้นดินสำหรับเล่นทราย เป็นต้น

อุปกรณ์สนามจะต้องมีขนาดพอเหมาะกับวัยของเด็ก เด็กจะรู้สึกว่าเขาสามารถควบคุมมันได้และคิดฝันสร้างโลกของตนเองได้ ไม่เช่นนั้นเด็กจะถูกข่มด้วยของเล่นขนาดใหญ่ แต่ถ้าของเล่นขนาดเล็กเกินไปก็จะไม่ท้าทาย ไม่น่าเล่น ดังนั้นถ้ามีเด็กหลายกลุ่มอายุอยู่ด้วยกันควรจะแยกสนามสำหรับเด็กเล็กออกต่างหาก นอกจากนี้อุปกรณ์ และพื้นที่สนามจะต้องมีพอเพียงที่เด็กจะมีกิจกรรมเพื่อพัฒนาและควบคุมการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ ได้แก่ คลาน ปีนทรงตัว กระโดด โยก ผลัก ดัน ทบ ขก ถีบ วิ่ง ยืด และโยน และที่สำคัญคือในสนามควรมีที่สำหรับเก็บอุปกรณ์ของเล่นสนามด้วย เพื่อฝึกความเป็นระเบียบ เป็นการฝึกนิสัยให้เด็กรู้จักช่วยกันเก็บของเล่นหลังจากเล่นแล้ว เพื่อความสะดวกในการนำออกมาใช้ และเพื่อยืดอายุการใช้งานของของเล่นด้วย

4.2 การดูแลด้านสุขภาพ

การดูแลด้านสุขภาพในสถานเลี้ยงเด็กนั้นมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อดำรงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพที่ดีของเด็ก ส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันการเกิดโรค เนื่องจากกระบวนการพัฒนาการของ

เด็กนั้นจะมีความสัมพันธ์กันทุกด้าน ถ้าสุขภาพร่างกายแข็งแรง พัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่จะดำเนินไปด้วยดี วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งคือเพื่ออบรม และปลูกฝังทัศนคติเกี่ยวกับสุขนิสัยพื้นฐานต่างๆ เช่น การสอนเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร การล้างมือ การเข้าห้องน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่จะสอนให้เด็กฝึกหัดทำอะไรด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบตนเอง และรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสามารถสร้างสรรค์ให้กับส่วนรวม กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้จะสะท้อนอยู่ในการจัดประสบการณ์กิจกรรมประจำวันที่ทางสถานเลี้ยงเด็กจัดขึ้น เพราะเด็กวัยนี้ต้องการที่จะทำตัวให้เหมือนคนอื่น ๆ ต้องการที่จะทำเพื่อเอาใจผู้ใหญ่ที่มีความสำคัญสำหรับเขา จึงถือเป็นโอกาสที่จะช่วยอบรมให้เด็กได้ทัศนคติ มีทักษะ และนิสัย เพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being)

สำหรับการดูแลสุขภาพของเด็ก โดยหลักการแล้วพ่อแม่จะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง สถานเลี้ยงเด็กจะมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของพ่อแม่เท่านั้น แต่ในช่วงเวลาที่เด็กอยู่ในความรับผิดชอบของสถานเลี้ยงเด็ก สถานเลี้ยงเด็กมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดูแลสุขภาพและความปลอดภัย ดังนั้นสถานเลี้ยงเด็กจึงต้องวางนโยบายและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย การที่จะประเมินว่าสถานเลี้ยงเด็กมีความตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยหรือไม่นั้น สามารถประเมินได้ในทุกขั้นตอน เช่น การปลูกสร้างอาคาร อุปกรณ์เครื่องใช้ การดูแลรักษาความสะอาด การจัดกิจกรรมประจำวัน แบบแผนการรับส่งเด็ก แนวปฏิบัติในการดูแลสุขภาพเด็กและเจ้าหน้าที่ และแนวปฏิบัติในการป้องกันอุบัติเหตุ การให้การปฐมพยาบาล เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 โครงสร้างและความปลอดภัยของอาคาร อาคารต้องมีความปลอดภัยและความเหมาะสมสำหรับวัยของเด็ก เช่น มีประตูทางออกอย่างน้อยสองประตู ปลั๊กไฟอยู่ในที่ที่เด็กเอื้อมไม่ถึง มีการตรวจตราและซ่อมแซมอุปกรณ์และอาคารอยู่เสมอ มีอุปกรณ์ดับเพลิงที่สามารถนำออกมาใช้ได้โดยง่าย เป็นต้น สำหรับในประเทศที่มีระเบียบหรือข้อบังคับของกฎหมายเกี่ยวกับลักษณะอาคารของสถานเลี้ยงเด็ก ก็อาจจะตรวจสอบโดยยึดระเบียบหรือข้อบังคับเป็นเกณฑ์

4.2.2 ห้องเล่นถูกสุขลักษณะ ห้องเล่นควรมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก อุณหภูมิพอเหมาะ แสงสว่างเหมาะสม อุปกรณ์ต่างๆ มีขนาดเหมาะสมกับเด็ก พื้นห้องทำด้วยวัสดุที่รักษาความสะอาดได้ง่าย และต้องรักษาให้สะอาดอยู่เสมอ อุปกรณ์เครื่องใช้และของเล่นต้องมีลักษณะคงทน แข็งแรง ได้รับการตรวจตรา ซ่อมแซม และรักษาความสะอาดสม่ำเสมอ อุปกรณ์ต่างๆ ถูกจัดวางไว้อย่างมีระเบียบ

4.2.3 ความปลอดภัยในพื้นที่สนาม การที่จะสร้างสนามเด็กเล่นให้ปลอดภัยปราศจากภัยอันตรายโดยสิ้นเชิงคงจะเป็นไปไม่ได้ ไม่เช่นนั้นก็คงจะเป็นสนามที่ไม่เชิญชวนให้เล่นอย่างยิ่ง โดยปกติแล้วกิจกรรมสนามสำหรับเด็กจะต้องทำทนาย และต้องเป็นการเสี่ยงจึงจะทำให้สนุกสนาน ตื่นเต้น ดังนั้นผู้ดูแลเด็กจะต้องตระหนักถึงบทบาทของตนในการป้องกันอันตรายขณะเล่นกิจกรรมสนาม เช่น ตรวจตราอุปกรณ์ของเล่นอยู่เสมอ การติดตั้งอุปกรณ์ถูกต้องหรือไม่ มีอุปกรณ์ชำรุดเสียหายที่จะก่อให้เกิดอันตรายได้หรือไม่ บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือต้องสอนให้เด็กรู้จักวิธีเล่นให้ปลอดภัย เช่น กิจกรรมสนามจะเล่นได้เฉพาะในช่วงที่มีผู้ใหญ่ดูแลเท่านั้น การแกว่งชิงช้าต้องไม่

แกว้างแรงเกินไป การเล่นกระดานลื่นต้องขึ้นทางบันได เด็ก ๆ ต้องรู้จักเข้าคิวและผลัดกันเล่นเป็นต้น นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กจะต้องตระหนักว่าขณะที่เด็กเล่นในสนาม เด็กทุกคนจะต้องอยู่ในสายตาตลอดเวลา เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับอุบัติเหตุที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

4.2.4 แบบแผนการรับ-ส่งเด็ก ในตอนเช้าเมื่อมาส่งเด็กผู้ปกครองย่อมวางใจที่จะส่งเด็กให้กับผู้ที่รู้จักและรับผิดชอบเด็ก ทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องจัดให้มีผู้ทำหน้าที่รับเด็ก จะไม่ปล่อยให้เด็กถูกนำมาส่งไว้ที่สถานเลี้ยงเด็กโดยที่ไม่มีผู้ใหญ่มาดูแลหรือมารับรู้ สถานเลี้ยงเด็กบางแห่งอาจจะแบ่งผู้ดูแลเด็กให้มาทำงานเป็นสองผลัด คือกลุ่มที่มาทำงานเช้า กลับเร็ว และกลุ่มที่มาทำงานสาย กลับเย็น เพื่อให้มีผู้ดูแลเด็กตลอดเวลา และไม่เป็นภาระแก่ผู้ดูแลเด็กมากเกินไป

ในตอนเย็นเมื่อผู้ปกครองมารับกลับ ผู้ดูแลเด็กจะต้องส่งเด็กให้กับผู้ปกครองด้วยตนเอง ถ้าผู้ปกครองมารับเองไม่ได้ และต้องให้ผู้อื่นมารับเด็กแทน จะต้องมีบันทึกมาด้วยทุกครั้ง และทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องเก็บบันทึกนั้นไว้เป็นหลักฐานด้วย

4.2.5 การฝึกนิสัยในการรับประทานอาหาร สถานเลี้ยงเด็กที่รับเด็กไว้ตลอดวันควรจัดบริการอาหารกลางวันด้วย การคำนวณปริมาณอาหารควรให้ครอบคลุมประมาณ 1/2-1/3 ของปริมาณอาหารที่เด็กควรจะได้รับในแต่ละวัน ส่วนมากสถานเลี้ยงเด็กที่รับเด็กประมาณ 5-7 ชั่วโมงมักจะเสิร์ฟอาหารมื้อกลางวัน และอาหารว่างมื้อเช้าและมื้อบ่าย เพราะเด็กวัยนี้จะใช้พลังงานมาก ทำให้หิวบ่อย

เวลารับประทานอาหารเป็นช่วงเวลาของการฝึกมารยาททางสังคม และฝึกนิสัยการรับประทานอาหาร ผู้ดูแลเด็กควรจะนั่งรับประทานอาหารพร้อมกับเด็ก ในขณะเดียวกันก็ถือโอกาสนี้สอนมารยาทในการรับประทานอาหาร ให้ช่วยเสิร์ฟอาหารให้คนอื่น ๆ ช่วยเก็บโต๊ะ ช่วยเก็บภาชนะเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ นอกจากนี้อาจจะเชิญชวนให้เด็กลองรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ หรืออาหารชนิดใหม่ๆ ที่เด็กไม่คุ้นเคย เป็นการเชิญชวนให้ลอง แต่ไม่บังคับ ขึ้นกับลักษณะส่วนตัวของเด็กแต่ละคน เพราะผู้ดูแลเด็กจะรู้ปัญหาและนิสัยของเด็กแต่ละคนเป็นอย่างดี (Child Welfare League of America, 1975, p.63-64)

นอกจากนี้ทางสถานเลี้ยงเด็กควรจะได้ปรึกษาและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับทางบ้านด้วย เช่นข้อมูลเกี่ยวกับนิสัยการรับประทานอาหารของเด็ก อาหารที่เด็กชอบหรือไม่ชอบ เด็กมีอาการแพ้อาหารหรือไม่ เมนูอาหารของสถานเลี้ยงเด็กควรจะประกาศไว้เพื่อให้พ่อแม่ได้รับทราบด้วย

4.2.6 การฝึกการขับถ่าย ในบางประเทศกำหนดให้สถานเลี้ยงเด็กที่รับเด็กตลอดวัน จะต้องมียุ้งส้วมหนึ่งห้องต่อเด็ก 10 คน และอ่างล้างมือหนึ่งหน่วยต่อเด็ก 10 คนสำหรับกลุ่มอายุ 2 ขวบครึ่งขึ้นไป ส่วนในกลุ่มที่อายุต่ำกว่า 2 ขวบครึ่งจะต้องมีกระโถนนั่ง 1 ใบต่อจำนวนเด็ก 4 คน นอกจากนี้เด็กทุกคนจำเป็นจะต้องมีผ้าเช็ดตัวประจำตัวคนละผืน (Advisory Committee on Child Care Centres, 1981, p.66)

ในเด็กเล็กจะต้องมีการฝึกควบคุมการขับถ่าย (Toilet training) โดยสอนให้เด็กขับถ่ายเป็นเวลา ผู้ดูแลเด็กควรจะต้องพาเด็กไปห้องน้ำ หรือเตือนเด็กให้เข้าห้องน้ำเป็นเวลาโดยเฉพาะในเด็กเล็กๆ ที่ช่วยตัวเองไม่ได้ ผู้ดูแลเด็กจะต้องแน่ใจว่าเด็กในความรับผิดชอบได้เรียนรู้วิธีการเข้า

ห้องน้ำที่ถูกต้อง รู้จักวิธีใช้อุปกรณ์ห้องน้ำ และจะต้องเตรียมพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเมื่อเด็กต้องการ

4.2.7 การนอนพัก เด็กเล็กจำเป็นต้องได้นอนพักในช่วงกลางวัน ผู้ดูแลเด็กมีส่วนช่วยให้เวลานอนพักเป็นช่วงเวลาพักผ่อนที่มีความสุข ทำทางกิริยาที่เงียบ เสียงเบาๆ ของผู้ดูแลเด็กจะช่วยให้บรรยากาศน่านอน ห้องที่ไม่มีแสงสว่างจ้าเกินไปจะช่วยให้เด็กหลับเร็วขึ้น ถ้าเด็กนอนไม่หลับอาจจะต้องให้นอนเฉยๆ หรือทำอะไรเงียบๆ เด็กจะไม่ถูกบังคับให้นอนหลับ แต่เขาจะต้องยอมรับว่าเพื่อนคนอื่น ๆ ต้องการนอน และเขาจะต้องไม่รบกวนคนอื่น

เด็กควรจะมีเตียงหรือที่นอน และเครื่องนอนประจำตัวที่ไม่ปะปนกับผู้อื่น และมีการรักษาความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ

4.2.8 แนวปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพ จะครอบคลุมกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพทั้งหมด ได้แก่ การตรวจร่างกายก่อนรับเด็กไว้ในสถานเลี้ยงเด็ก เพื่อให้ได้ทราบประวัติ และสภาวะสุขภาพของเด็ก ว่าเด็กมีปัญหาสุขภาพอะไรบ้าง ต้องการการเอาใจใส่ดูแลพิเศษในเรื่องใดบ้าง

ประวัติการได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค เนื่องจากเด็กวัยนี้จะต้องได้รับการฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันโรคบางชนิด ทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องช่วยรับผิดชอบในการที่จะช่วยให้เด็กได้รับวัคซีนครบตามกำหนด และเพื่อเป็นการควบคุมการระบาดของโรคบางชนิดในสถานเลี้ยงเด็กด้วย

นโยบายการดูแลเด็กป่วย โดยปกติแล้วสถานเลี้ยงเด็กโดยทั่วไปมักจะไม่นับเด็กป่วยไว้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของตัวเองและเพื่อประโยชน์ของเด็กคนอื่น ๆ ในกลุ่ม แต่บางกรณีเด็กอาจจะเกิดไม่สบายในระหว่างที่อยู่ในสถานเลี้ยงเด็ก ผู้ดูแลเด็กในฐานะเป็นผู้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก และเป็นผู้คอยดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพของเด็ก ควรจะต้องตระหนักถึงข้อนี้และระวังระมัดระวังตลอดเวลา เพื่อว่าจะช่วยให้สังเกตความผิดปกติได้ตั้งแต่ต้นมือ ดังนั้นผู้ดูแลเด็กควรจะสังเกตพฤติกรรมเด็กทุกคนในความรับผิดชอบอยู่เสมอ เพราะว่าถ้ามีความผิดปกติเกิดขึ้นจะสามารถให้ความช่วยเหลือได้ทัน

ถ้าเด็กเกิดไม่สบายระหว่างที่อยู่ในสถานเลี้ยงเด็ก บางครั้งจำเป็นต้องแยกออกจากกลุ่ม แต่การแยกต้องคำนึงถึงสภาพจิตใจของเด็กด้วย อย่าให้เด็กรู้สึกว่าเขาเป็นที่รังเกียจ อีกประการหนึ่งการแยกเด็กออกจากกลุ่มอาจจะทำให้เด็กตกใจมากยิ่งขึ้น บางทีอาจจะใช้วิธีชักชวนให้เด็กไปอยู่กับผู้ใหญ่คนอื่นที่พอมีเวลาดูแลเขาได้ หรือให้เล่นของเล่นแยกห่างจากคนอื่น ๆ แทน ทางสถานเลี้ยงเด็กจะต้องมีการวางแผนปฏิบัติไว้ล่วงหน้าสำหรับเหตุการณ์เช่นนี้ ทั้งนี้ต้องให้เป็นที่น่าพอใจกับทางบ้านด้วย

การรับเด็กกลับเข้าสถานเลี้ยงเด็กหลังจากอาการป่วย ประเด็นนี้จำเป็นมากสำหรับเด็กที่ป่วยเป็นโรคติดต่อ การรับเด็กกลับเข้ามาจึงจำเป็นต้องทราบว่าเมื่อใดที่พ้นระยะที่จะแพร่เชื้อได้ เพราะโรคบางโรคแม้อาการภายนอกจะหายไปแล้ว แต่ยังสามารถแพร่เชื้อได้ สถานเลี้ยงเด็กบางแห่งต้องการใบรับรองแพทย์เพื่อยืนยัน บางแห่งอาจจะมีที่ปรึกษาด้านสุขภาพเพื่อช่วยตัดสินใจ และจะต้องสื่อสารกับผู้ปกครองให้เข้าใจเพื่อความร่วมมือที่ดี

การตรวจร่างกายเด็ก เด็กทุกคนควรจะต้องได้รับการตรวจร่างกายอย่างสม่ำเสมอ การตรวจพื้นฐานที่สุดที่สถานเลี้ยงเด็กควรจะทำก็คือ การชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง ส่วนการตรวจร่างกายอื่นๆ อาจจะทำโดยแพทย์ประจำสถานเลี้ยงเด็ก หรือแพทย์ประจำครอบครัว หรือเจ้าหน้าที่

ทางสาธารณสุขอื่นๆ เมื่อตรวจแล้วผู้ดูแลเด็กควรจะได้รับทราบผล และบันทึกผลไว้เป็นหลักฐาน เด็กอายุ 3-5 ปี ควรได้รับการตรวจร่างกายอย่างน้อยปีละสองครั้ง และอายุมากกว่า 5 ปี ควรจะทำอย่างน้อยปีละครั้ง สำหรับเด็กที่มีปัญหาพิเศษอาจจะต้องการตรวจร่างกายบ่อยกว่านี้ และต้องการการดูแลเอาใจใส่มากกว่านี้

การวัดพัฒนาการเด็กในด้านต่างๆ บางแห่งจะมีการวัดเป็นระยะๆ บางแห่งอาจจะประเมินจากการสังเกตของผู้ดูแลเด็ก เพราะในระหว่างวันผู้ดูแลเด็กจะต้องคอยสังเกตเด็กอยู่ตลอดเวลาและในทุกๆ ด้าน

การตรวจร่างกายเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ทุกคนที่อยู่ในสถานเลี้ยงเด็กควรจะต้องได้รับการตรวจร่างกายก่อนเข้าทำงาน และตรวจร่างกายเป็นประจำทุกปี ได้แก่การตรวจทางรังสีวิทยาของทรวงอก หรือการตรวจอื่นๆ ที่เป็นระเบียบข้อบังคับของท้องถิ่นนั้น หรือตามคำแนะนำของแพทย์ เจ้าหน้าที่ที่ทำงานในห้องครัวควรจะต้องได้รับการตรวจอย่างละเอียดเป็นพิเศษ

การปฐมพยาบาล อุบัติเหตุในเด็กวัยนี้จะเกิดได้บ่อย ผู้ดูแลเด็กจะต้องคอยดูแลสอดส่อง และเอาใจใส่ให้สิ่งแวดล้อมนั้นปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้ของเด็ก พึงระลึกอยู่เสมอว่าไม่มีสถานเลี้ยงเด็กใดที่จะรับรองความปลอดภัยได้เต็มที่ นอกจากผู้ใหญ่ที่รับผิดชอบจะต้องเอาใจใส่และคอยดูแลเด็กตลอดเวลาที่เด็กทำกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ทุกคน ในสถานเลี้ยงเด็กควรจะต้องได้รับการอบรมในเรื่องการปฐมพยาบาล และสถานเลี้ยงเด็กควรจะต้องเตรียมอุปกรณ์ และเวชภัณฑ์สำหรับการปฐมพยาบาลให้พร้อมตลอดเวลา รวมทั้งระบบการตามผู้ปกครอง และระบบการส่งต่อเด็กเพื่อเข้ารับการช่วยเหลือในแหล่งบริการที่เหมาะสม เมื่อเกิดกรณีฉุกเฉิน